

Pražská vysoká škola psychosociálních studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2015

Lucie Plesníková

Pražská vysoká škola psychosociálních studií
Psychologie

**Jak si pomocí stereotypů vysvětlujeme sociální a ekonomické
postavení etnických minorit?**

LUCIE PLESNÍKOVÁ

Vedoucí práce
Doc. PhDr. Karel Hnilica, CSc.

Praha 2015

Prague College of Psychosocial Studies

Psychology

**How do we explain the social and economical status of
ethnic minorities by stereotypes?**

LUCIE PLESNÍKOVÁ

The Diploma Thesis Work Supervisor

Doc. PhDr. Karel Hnilica, CSc.

Prague 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že tato bakalářská práce je původní a zpracovala jsem ji samostatně. Citace použitých pramenů je úplná a ve své práci jsem neporušila autorská práva (ve smyslu Zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském a o právech souvisejících s právem autorským).

V Praze dne 1.7.2015

Poděkování

Chtěla bych v první řadě poděkovat Doc. Karlu Hnilicovi za cenné rady, trpělivost, věcné připomínky a vstřícnost při vypracování bakalářské práce. Děkuji také PhDr. Vladimíru Plesníkovi za pomoc při gramatické kontrole práce.

Anotace

Téma této práce se zabývá aktuální problematikou spojenou se stereotypním vnímáním etnických menšin na území České republiky. Cílem je probádat skutečnosti spojené s vnímáním těchto menšin a zamyslet se nad jeho dopady, dále pak realizovat výzkum v oblasti Šluknovského výběžku se zaměřením na stereotypní vnímání menšin a zmapovat menšinovou situaci, která je v této oblasti problematičtá.

Bakalářská práce se zabývá otázkami stereotypního smýšlení o menšinách, historii tohoto tématu a nynější situaci. Jedná se o velmi aktuální téma, neboť multikulturalismus je trendem dnešní doby.

Klíčová slova

Stereotypy, předsudky, multikulturalismus, národnostní menšiny.

Abstract

The theme of this work deals with current issues associated with the stereotypical perception of ethnic minorities on the territory of the Czech Republic. The aim is to explore the facts associated with the perception of these minorities and to think over its implications, implement research in the area of the tip of the Republic with a focus on the stereotypical perception of minorities and minority situation, which is problematic in this area. The thesis deals with the issues of stereotypical beliefs about minorities, history of the topic, and the current situací. This is a very current topic, because multiculturalism is the trend today.

Key Words

Stereotypes, prejudice, multiculturalism, minorities.

OBSAH

ÚVOD.....	10
1 VÝKLAD ZÁKLADNÍCH POJMŮ.....	11
1.1 Stereotypy a předsudky	11
1.1.1 Stereotypy.....	11
1.1.2 Předsudky	13
1.2 Národ	14
1.3 Národnost.....	15
1.4 Etnikum a etnicita	15
1.5 Multikulturalismus.....	15
1.6 Interkulturní výchova.....	17
1.7 Menšina.....	17
1.7.1 Etnická a národnostní menšina	18
2 PROBLEMATIKA STEREOTYPIZACE V MÉDIÍCH.....	19
3 NÁRODNOSTNÍ MENŠINY V ČR.....	23
3.1 Historický vývoj	23
3.2 Aktuální situace	24
3.2.1 Slováci	25
3.2.2 Ukrajinci	26
3.2.3 Poláci	26
3.2.4 Vietnamci	26
3.2.5 Němci	26
3.2.6 Rusové	27
3.2.7 Maďaři	27
3.2.8 Romové.....	27
3.2.9 Bulhaři	28
3.2.10 Řekové.....	28
3.2.11 Bělorusové.....	28
3.2.12 Srbové.....	28
3.2.13 Chorvati	29

3.2.14	Rusíni.....	29
3.3	Legislativa v oblasti sociokulturní struktury společnosti	29
3.4	Přístup státu k menšinové otázce	30
4	PROJEVY NESNÁŠENLIVOSTI.....	31
4.1	Xenofobie.....	34
4.2	Rasismus	34
4.3	Extremismus	35
4.4	Šikana.....	35
4.5	Diskriminace	35
5	IDEA MULTIKULTURALISMU.....	36
5.1	Vztah jedince ke společnosti jako podmínka pro uplatnění multikulturalismu	36
6	INTERKULTURNÍ VÝCHOVA.....	37
7	PRAKTICKÁ ČÁST, VLASTNÍ VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	38
7.1	Obecné pojetí kvantitativního výzkumu	38
7.1.1	Zaměření kvantitativního výzkumu	39
7.1.2	Předmět, účel a cíle výzkumu.....	39
7.2	Vlastní výzkumné šetření.....	40
7.2.1	Cíl výzkumného šetření a výzkumná otázka	40
7.2.2	Zkoumaný soubor	40
7.2.3	Výsledky výzkumu	41
7.3	Shrnutí dotazníku.....	53
	ZÁVĚR.....	54
	SEZNAM LITERATURY.....	56

ÚVOD

Kulturní pluralita společnosti je trendem dneška. Vyplývá nejen z dynamiky migrací posledního půlstoletí, ale podporuje a konstituuje ji také ideologie multikulturalismu. Respektování reálných kulturních odlišností je pak strategií, jak v takto diversifikované společnosti žít a vzájemně komunikovat. Pro mnohé se však zároveň otevírá otázka, kdo jsou ti druzí, s nimiž máme sdílet společný prostor. Ne vždy jsou si tyto lidé jisti odpovědí a ne vždy se o své zkušenosti mohou poradit s okolím. Atomizace komplexní společnosti totiž s sebou nese i atomizaci poznání a rozumění lidem kolem nás. Člověk zde disponuje specifickým věděním, které vyplývá z kultury, v níž byl vychován, a z kontaktu, který navazuje a udržuje s příslušníky jiných kultur. Všem ostatním připisuje obsahy a stereotypy spojené s cizím. Obsáhnout kulturní rozmanitost lidí kolem nás i v hrubých rysech se tedy pro jedince náhle stává nereálné. Komplexní společnost však zná nástroje, jak překlenout tuto atomizaci či segmentárnost v poznání a sdílení. Buduje si portfolio vědění, a to hned v několika úrovních. Respektuje experty, poučené laiky a dokonce i přesvědčivé demagogy. Na nich pak záleží, které poznání vystoupí a promítne se do reality.

Bakalářská práce se skládá z teoretické a výzkumné (praktické) části. V teoretické části jsou vymezeny základní pojmy (stereotypy, předsudky, národ, národnost, etnikum, multikulturalismus, interkulturní výchova a menšina). V dalších kapitolách je věnována pozornost otázkám etnických menšin na území České Republiky, historii této problematiky u nás, legislativě v oblasti sociokulturní struktury společnosti, problematice stereotypizace v médiích, projevům nesnášenlivosti a samotnému multikulturalismu.

V praktické části je předložen výzkum zaměřený na stereotypní vnímání etnických menšin obyvateli Šluknovského výběžku, který osobně považují vzhledem k nepokojům v roce 2011 za problematickou oblast.

V rámci výzkumné části se jedná o tuto otázku: Vysvětlují si obyvatelé Šluknovského výběžku sociální a ekonomické postavení minorit pomocí stereotypů?

Cílem bakalářské práce je probádat skutečnosti spojené se stereotypy a národnostními menšinami. Dalším realizovat výzkum v této oblasti se zaměřením stereotypní vnímání a zmapovat aktuální situaci spojenou s menšinami.

1 VÝKLAD ZÁKLADNÍCH POJMŮ

V rámci této části práce je nutné se zaměřit na některé základní pojmy, kterými jsou především stereotypy, předsudky, národ, národnost, menšina, multikulturalismus a interkulturní výchova

1.1 Stereotypy a předsudky

Stereotypy jsou s předsudky velice úzce spojeny a často se tyto dva pojmy zaměňují, nelze je však považovat za významově totožné - stereotyp z předsudku vzniká, je opakovaným a zažitým předsudkem. Předsudek bývá jednorázovým úsudkem či výrokem, nepodrobeným kritice a velmi silně ovlivněn emocemi. Někteří autoři považují předsudek za negativní stereotyp. Stereotyp může mít však i pozitivní význam (Němci jsou představitelé vyspělé kultury.), naproti tomu předsudek bývá vždy negativně zbarven.

1.1.1 Stereotypy

Pojmem stereotyp často bývá rozuměn výrazně zjednodušený a hodnotící názor na postoje, chování či očekávání od určitých skupin či jednotlivců. Proces tohoto hodnotícího zjednodušování se označuje výrazem stereotypizace.

Stereotypy jsou však pro člověka a jeho orientaci v životě v podstatě nepostradatelné. Na základě zjednodušení umožňují hledat podobnosti mezi novým a již zažitým (události, lidé). Díky jim není třeba řešit každou situaci jako novou a jedinečnou. Obtíž je v tom, že stereotypy právě pro svou zjednodušující povahu mohou být i nebezpečné, mohou obsahovat sexistické, rasové, etnické nebo jinak podmíněné předsudky, jež jsou natolik rozšířené, že se stávají podstatnou (někdy dokonce převládající) součástí konkrétní kultury, resp. konkrétní společenské praxe. Právě svou

zjednodušeností s hodnotícím přístupem mohou vyvolávat netoleranci, nevraživost, pohrdání a odpor či vést ke společenskému vyloučení.¹

Pro stereotypy je typické, že jsou pevné, odolné proti změně a hrají významnou úlohu při formování postojů členů dané společnosti k ostatním lidem, skupinám, národům či společnostem. Stereotypy se vyskytují a vytvářejí v nejrůznějších sociálních prostředích, ale mimořádná role se při jejich posilování a potvrzování přisuzuje médiím.²

„Stereotypy se váží k činnostem, které nejsou založeny na přímých a určitých znalostech, ale na obrazech, které si člověk sám vytvoří nebo které mu byly vštípeny. Stereotypy mají kategoriální povahu, která vyjadřuje přisuzování určitých charakteristik lidem na základě jejich skupinového členství. Pokud je jednou osoba identifikována jako patřící k jisté skupině, automaticky, prostřednictvím stereotypu, jí bývají přisuzovány všechny vlastnosti této skupiny a aktivizuje se tak i předsudek. Tento automatismus je podkladem stereotypu. Člověk pak zachází s informací tak, jako by byla reálná.“³

„Stereotypy mohou také fungovat jako sebenaplňující se proroctví. Dominantní skupina může například systematicky prohlašovat o utlačované skupině, že její příslušníci jsou od narození hloupí, a tak z nich udělat nevzdělané hlupáky.“⁴

Stereotypy vůči ostatním skupinám jsou rovněž určitým potvrzením hranic. Nejčastěji používanými zájmeny jsou „my a oni“, přimže „oni“ jsou samozřejmě jiní. Skrze stereotypy určité skupiny vůči jiným je posilována její soudržnost, náležitost a často i převaha.

Obecně je tedy stereotyp označením pro zjednodušenou, zkreslenou představu, kterou si vytvářejí nebo přebírají jedinci či celé skupiny o sobě a o jiných jedincích nebo sociálních útvarech. Vykazují značnou pevnost a neměnnost. Mohou být zdrojem celé řady kolizí a konfliktů jak uvnitř sociálních útvarů, tak i mezi různými sociálními útvary

¹ JIRÁK, J. O stereotypech v médiích aneb Svět, který vidí média. *Metodický portál* [online]. ©2005 [cit-2015-4-17].

² JIRÁK, J. O stereotypech v médiích aneb Svět, který vidí média. *Metodický portál* [online]. ©2005 [cit-2015-4-17].

³ PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie*. Praha: Portál, 2004, s. 67.

⁴ ERIKSEN, T. *Sociální a kulturní antropologie. Příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha: Portál, 2008. s. 319

(profesními, národy, národnostmi, církvemi, rasami, etniky, pohlavími a jejich sexuální orientací, sociálními vrstvami) a jsou-li obzvláště silné, mohou vést k rozpadu celých útvarů, k agresi a ozbrojeným konfliktům. Jejich správným vyhodnocením a pochopením příčin je možné těmto konfliktům předejít. Jako neúčinnější se jeví správná výchova a vzdělání v dané problematice.

1.1.2 Předsudky

Sociologický slovník definuje předsudek jako: „... *kriticky nepřezkoumaný, citově zdůrazněný, často racionálně nezdůvodněný nebo nezdůvodnitelný úsudek (názor, soud), vytvořený nebo hotově přejatý jedincem nebo sociálním útvarem (skupinou atp.). Má charakter stereotypu, který se vytváří na jeho základě a na této bázi vede ke vzniku postoje. Tzn., že geneze zpravidla probíhá v řadě: předsudek – stereotyp – postoj. Předsudek tak zahrnuje ty procesy, které předcházejí před logickým, racionálním usuzováním (odtud před-sudek)...*“⁵

Pedagogický slovník o předsudcích říká toto: „*Názory a postoje jednotlivců, společenských skupin, populací, národů, které odrážejí jejich neobjektivní, většinou negativní vztahy k jiným lidem a jevům. Jsou součástí kulturních vzorců. Školní vzdělávání a výchova může některé z nich vytvářet či utvrzovat, naopak není většinou schopna nežádoucí předsudky odstraňovat, ačkoli se to v teoretických pedagogických koncepcích často proklamuje.*“⁶

Předsudky vznikají mezi jednotlivými národy a zeměmi, mezi jednotlivými národnostmi uvnitř jedné země, mezi rasovými či náboženskými skupinami. Je sice prokázáno, že předsudky nemají racionální jádro, často jsou přenesené v z minulosti a nemají opodstatnění v současnosti, avšak přesto se vyznačují značnou pevností a v podobě stereotypů se přenášejí z generace na generaci.⁷

⁵ GEIST, B. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1993, s. 318.

⁶ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013, s. 228

⁷ Vznik a vývoj předsudků. *Osobností vývoj pedagoga* [online]. ©2011 [cit-2015-4-17].

„V případě předsudků lidé prostě věří něčemu, co se dozvěděli od jiných osob, i když si mohou být vědomi, že dané hodnocení nemusí platit všeobecně. Pokud někdo sdílí předsudek o jiné lidské skupině, obvykle není schopen připustit racionální argumenty, které tyto předsudky vyvracejí.“⁸

Předsudky. Slovo, na které se mračíme, slovo, které převalujeme v ústech jako něco, co se nás netýká, co je špatné a co je ostuda přiznat. A zároveň si jich u ostatních všímáme s bystrostí ostřížního zraku, rádi o nich čteme a rádi je ostatním vytýkáme. Proč? Protože je máme všichni, protože se za to stydíme a protože je přirozené vidět svoje špatné vlastnosti dříve u ostatních, než u sebe.

1.2 Národ

Neexistuje pouze jedna platná a univerzální definice pro národ, najdeme jich bezpočet, pro představu uvádím tyto dvě.

Ernest Renan tvrdí, že: „Národ je duše, duchovní princip. Tuto duši, tento duchovní princip utvářejí dvě věci, které ve skutečnosti tvoří jedinou. Jedna je v minulosti, druhá v přítomnosti. Jednou je společné vlastnictví bohatých vzpomínek, druhou je nynější souhlas, přání žít pospolu, vůle navázat na společně přijaté dědictví.“⁹ (cit. dle HROCH, 1882)

Slovo národ pochází z latinského *natio* a označuje společenství lidí hlásících se ke stejné národnosti. Je důležité nezaměňovat pojem národ s pojmem stát.

„Národ lze tedy chápat jako specifický, historicky podmíněný sociální útvar, společenstvo lidí, spojených společným vědomím specifické sounáležitosti (vědomí „my“), jež je dána společnou minulostí, zpravidla územím a jazykem, a vůlí po udržení (zachování) tohoto společenství i do budoucna, často též ve formě suverénní existence (státu), schopné svobodného vývoje.“¹⁰

⁸ PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova. Příručka (nejen) pro učitele*. Praha: Triton, 2006. s. 88

⁹ RENAN, E. in HROCH, 2003, str. 33

¹⁰ GEIST, Bohumil. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1993, s. 246.

Oběma definicím, které jsem uvedla, však chybí zmínka o podle mě téměř nejdůležitější složce – kultuře. Dědictvím přenášeném z generace na generaci, dědictvím, které dle mého názoru tvoří národ takovým, jakým je.

1.3 Národnost

Nejjednodušší definicí národnosti je, že národnost je příslušnost jedince k národu. Nejčastěji podle státní příslušnosti, není však výjimkou, že si jedinec zvolí národnost podle příslušnosti svých předků, sympatií, či jiných kritérií. Není ani výjimkou, že jedinec uvádí jako své národnosti dvě a více a že je v průběhu života mění, což Listina základních práv a svobod umožňuje.

„Každý má právo svobodně rozhodovat o své národnosti. Zakazuje se jakékoli ovlivňování tohoto rozhodování a všechny způsoby nátlaku směřující k odnárodňování.“¹¹

1.4 Etnikum a etnicita

Slovo etnikum pochází z řeckého slova *ethnos* a znamená lid. Ani tento termín nemá jasnou definici, často bývá s termínem národ zaměňován. Podle některých výkladů je národ nejvyšším stupněm etnicity. Jiné zdroje uvádějí, že etnikum se od národa odlišuje především tím, že jej jako etnicky jiné vnímají ostatní.

Etnikum se má k etnicitě stejně jako národ k národnosti, tedy příslušnost jedince k některému etniku.

1.5 Multikulturalismus

Základní paradox multikulturalismu vyjádřil norský antropolog Eriksen:

„Multikulturní ideologie má dvě roviny. Na jedné straně umožňuje lidskou rozmanitost, na straně druhé znemožňuje, aby s přistěhovalci bylo zacházeno stejně jako s ostatními.“¹²

Pojem multikulturalismus není zcela jasně definován. V publikaci Interkulturní vzdělávání jsou vymezeny čtyři roviny multikulturalismu:

Multikulturalismus je dán několika pohledy na problém:

¹¹ čl. 3, odst. 2, ústavního zákona č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

¹² ERIKSEN, T., H. *Antropologie multikulturních společností. Rozumět identitě*. Praha: Triton, 2007. s. 27

- *stav společnosti, ve které vedle sebe žijí různé sociokulturní skupiny se specifickými systémy institucí, tradic, postojů a hodnot. V tomto pojetí je pojmu multikulturalismus užíváno neutrálně, koexistence různých skupin neznamena automaticky přítomnost tolerance a respektu ve vzájemných vztazích.*
- *proces, při kterém dochází k výměně kulturních statků, k vzájemnému ovlivňování kulturních systémů a případně k vytváření systémů nových.*
- *vědecká teorie, která se zabývá různými aspekty sociokulturní rozmanitosti. Multikulturalismus zkoumá a srovnává odlišné náhledy na svět, rozdílná pojetí skutečnosti, rozmanité vzorce jednání, komunikační kódy, zabývá se kulturními rozdíly jako výsledkem specifické adaptace společností na různá prostředí.*
- *společenský cíl, multikulturalismus v tomto pojetí znamená vědomé úsilí o vytvoření pluralitní společnosti zahrnující množství odlišných sociokulturních skupin. Jejich soužití má být založeno na principech rovnosti, tolerance, respektu, dialogu a konstruktivní spolupráce. Důležitou složkou a nástrojem tohoto pojetí multikulturalismu, shodného i s duchem této publikace, je multikulturní (interkulturní) vzdělávání.¹³*

„Multikulturalismus můžeme chápat i jako hledání cesty přizpůsobit se novému propojenému globalizujícímu se, avšak stále multikulturnímu prostředí, ovšem s citem a bez ztráty vlastní identity.“ [...] Multikulturalismus dává prostor pro to, abychom se příliš neuzavírali do slupky tradic vlastní kultury a reagovali na změnu životního prostředí i změnou příslušných kulturních vzorců.“¹⁴

„Moderní pojetí multikulturalismu začalo být koncipováno v 60. letech 20. století a to především v severoamerickém prostoru jako reakce na přistěhovalecké vlny, resp. soužití frankofonní a anglofonní společnosti. Bylo předpokládáno, že se ze Spojených států amerických stane tzv. tavící tyglík (meeting pot), kde se všechny přicházející kultury přetaví do jedné společné.“

¹³ BURYÁNEK, Jan (ed.) *Interkulturní vzdělávání. Příručka nejen pro středoškolské pedagogy*. [online]. [cit.2015-4-18]. s 8.

¹⁴ KOCOUREK, J. *O čem je multikulturní výchova? Předmět zkoumání a cíle*. In: Šišková, Tatjana (ed.). *Výchova k toleranci a proti rasismu. Multikulturní výchova v praxi*. Praha: Portál, 2008. s. 41

Tento předpoklad se však v případě nových imigrantů nenaplnoval. Reakcí byl právě multikulturalismus. Od „tavícího tyglíku“ bylo upuštěno. Novým pojmem vyjadřující situaci v USA měla být tzv. salátová mísa (salad bowl), kde se všechny kultury smísí, ale každá si zachová svá specifika.

Dále byly myšlenky rozšiřovány do Evropy, kam po pádu koloniálních říší přicházelo množství imigrantů. Po otevření hranic po roce 1989 se v České republice rovněž začalo pomalu diskutovat o soužití různých kultur a tudíž i multikulturalismu. Myšlenky multikulturalismu se postupně vyvíjely. V rámci tohoto směrů vzniklo několik konceptů, které zde budou krátce charakterizovány. “¹⁵

Ke kritice multikulturalismu, který pojímá kultury jako něco pevně ohraničeného a daného se přidává již zmiňovaný Eriksen, který uvádí: „Svět se neskládá z ohraničených kultur. Skládá se z více než pěti miliard lidí, kteří jsou v různé míře charakterizováni různými kulturními formami a tradicemi, které se vzájemně překrývají, a které jsou individuálně proměnlivé.“¹⁶

1.6 Interkulturní výchova

Pojmy multikulturní a interkulturní výchovy nejsou zcela vyhraněné, někteří autoři je považují za totožné pojmy, jiní za odlišné termíny. V příručce Interkulturní výchovy je například vymezení pojmů následující: „Multikulturní znamená pouze existenci několika kultur vedle sebe, ale neimplikuje vzájemné styky, kulturní výměny, spolupráci a dialog. Multikulturní může být každá společnost, v níž koexistují alespoň dvě sociokulturní skupiny, ale zároveň v ní může docházet k segregaci nebo diskriminaci. Oproti tomu termín interkulturní (lat. inter = mezi) zahrnuje vzájemnost, výměnu, dialog odlišných sociokulturních skupin. V interkulturní společnosti dochází k mezikulturnímu dialogu, spolupráci, ke vzájemnému obohacování jedněch druhými – odlišnými.“¹⁷

1.7 Menšina

¹⁵ Multikulturalita jako společenský fenomén. *Osobnostní rozvoj pedagoga* [online]. ©2011 [cit-2015-4-18].

¹⁶ ERIKSEN, T., H. *Antropologie multikulturních společností. Rozumět identitě*. Praha: Triton, 2007. s 54.

¹⁷ BURYÁNEK, J. (ed.). 2002. *Interkulturní vzdělávání. Příručka nejen pro středoškolské pedagogy*. [online].]. ©2011 [cit.2015-4-18].

Menšina je taková skupina lidí, která je jedním či více znaky odlišná od většiny. Majoritou je také chápána jako menšina a zpravidla se sama z většiny vymezuje, nepřijímá národní identitu většinové společnosti. Menšiny bychom mohli rozdělit do mnoha skupin. Základní dělení by mohlo vypadat takto:

- Jazyková menšina
- Náboženská menšina
- Národnostní menšina
- Etnická menšina¹⁸

1.7.1 Etnická a národnostní menšina

„Národnostní menšina je společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo.“¹⁹

„Národnostní menšiny lze obtížně definovat. Každá má svoji etnickou specifikou, která společně s ukazateli konkrétního národa vytváří originální podobu každé menšiny, spjatou s podmínkami země, v níž žije... Na druhou stranu ale nelze problémy národnostních menšin považovat jenom za problémy etnické nebo etnických menšin, protože jsou právě problémy, jež charakterizují národ a jako takové se přenáší do prostředí národnostních menšin na našem území. Tím opět získávají svůj politický rozměr.“²⁰

Rozlišit pojmy etnická a národnostní menšina není lehké. Za národnostní/etnickou menšinou je vzhledem ke kulturním souvislostem považována každá skupina lidí, která se liší od většinové společnosti určitými etnickými znaky (vazbou k tradicím, odlišné historii,

¹⁸ ŠMÍDOVÁ, D. *Vnímání problematiky národnostních menšin na ZŠ pohledem žáků a učitelů : diplomová práce*. Brno : Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, 2014.

¹⁹ čl. 3, odst. 2, ústavního zákona č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

²⁰ WALDENBERG, M. in HROCH, M. *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2003. s. 429-439

jazykem, kulturou, mentalitou), nepřijímá národnostní identitu majoritní společnosti a je si vědoma svého etnického původu.

Hlavní rozdíl mezi etnickou a národnostní menšinou z hlediska legislativy je, že dle právního vymezení se národnostní menšina může podílet na rozhodování ve věcech týkajících se národnostních menšin, mohou čerpat dotace a využívat nejrůznějších práv. Má svého zástupce v Radě vlády pro národnostní menšin.²¹

2 PROBLEMATIKA STEREOTYPIZACE V MÉDIÍCH

Poprvé byl pojem stereotypizace použit Walterem Lippmanem již v roce 1922. Označil ji za "obrazy v našich hlavách", které se váží k lidem kolem nás. Lippman předpokládal, že je pro člověka nemožné uchopit komplexní realitu, a vytváří si tudíž prostřednictvím stereotypů zjednodušené konstrukce. Rozlišuje mezi "okolním světem" (reálně existujícím) a "pseudo-světlem" (subjektivním vnímáním světa).²²

Jak jsem již uvedla, jakmile je jednou jedinec označen za patřícího do určité menšiny, automaticky s tímto jsou mu přisuzovány i vlastnosti, které jsou vztaženy na celou skupinu. Tímto vznikají určité představy a očekávání spojené například s Romy, zedníky, učitelkami, Němci, Židy a další. Obzvláště dominující ve společnosti bývají právě stereotypy etnické, třídní, genderové a stereotypy vztahující se k jedincům ze sociálně deviantních skupin, jako jsou narkomané či alkoholici. Bohužel se velmi často v médiích setkáváme právě se stereotypizací menšin a cizinců. Jak velký dopad na utváření postojů konkrétního jedince média mají, se můžeme zatím jen domnívat.²³

Média nabízejí bezpočet postav, lidských osudů a pozoruhodných příběhů. Vždy jde o to, že je nějakým způsobem buď předváděn konkrétní lidský osud (ve zpravodajství, stejně jako ve filmu) nebo je do hry vtahován čtenář, posluchač či divák a jeho osobní příběh.

²¹ ŠMÍDOVÁ, D. *Vnímání problematiky národnostních menšin na ZŠ pohledem žáků a učitelů : diplomová práce*. Brno : Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, 2014. Vedoucí diplomové práce: Svatopluk Novák.

²² LIPPMANN, W.: *Public Opinion*. Free Press: New York. 1965 (1. vyd. 1922, 1. obnovené vyd. 1949).

²³ O stereotypch v médiích aneb Svět, který vidí média. *Metodický portál* [online]. ©2005 [cit-2015-4-22].

Tato "konkrétnost" je ale jen zdánlivá. Ve skutečnosti se vždy jedná o určitou formu zjednodušení, o stereotyp.²⁴

„Pro všechna mediovaná sdělení platí, že v hávu konkrétního jedince nabízejí fakticky zástupce různých - ať již existujících či fiktivních - společenských skupin (od reálných, sociálně a historicky podmíněných skupin typu "Češi", "podnikatelé", "politicky" přes zdánlivé skupiny typu "diváci pořadu Česko hledá SuperStar" či "osobnosti, které se dostaly do první stovky v soutěži největší Čech" po skupiny zcela smyšlené, jako jsou obyvatelé vzdálených planet v knihách a filmech žánru sci-fi, pohádkové postavy či tvorové zabydlení v žánru fantasy). Jednotlivcům, o nichž se soudí, že do předmětné skupiny patří, se přisuzují nějaké vlastnosti, které představují jejich "skupinové identity" (jedná se o hodnoty, postoje či předsudky s těmito skupinami spojované).“²⁵

Často si přitom téměř neuvědomujeme, že média neodrážejí realitu, ale že ji výrazně přetvářejí. Děje se tak ze dvou důvodů. Média musí především nabízet sdělení, která budou rezonovat s představami, hodnotami a postoji těch, kteří je konzumují a jsou vlastně jejími „zaměstnavateli“. A současně tvoří a upravují sdělení, která nám nabízejí, podle vlastních vnitřních pravidel zpracování - podle tzv. "mediální logiky". Oba tyto faktory jsou na sobě navázány.²⁶

Součástí této logiky je i fakt, že média staví na paušálních soudech zdánlivě nabytých zkušenostmi – tedy na stereotypch. Tato skutečnost má obrovskou váhu, protože, jak jsem již uvedla, sdělení musí korespondovat s postoji dané společnosti, čímž docházíme k závěru, že studiem těchto paušálních soudů (stereotypů) můžeme zjistit mnoho poznatků a dané společnosti, která tato sdělení ve velké většině přijímá a jsou pro ni samozřejmé.

Zvláštní nebezpečí hrozí u těch lidí, kteří nemají s danou skupinou, situací, vlastní zkušenost a je tedy velmi pravděpodobné, že médiami předložené sdělení budou považovat za pravdivé a dané. Tak dochází za podpory médií ke stereotypizaci. Média v moderním světě bývají navíc většinou spojena s převažujícími trendy ve společnosti (tzv. hlavním

²⁴ Tamtéž.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ O stereotypch v médiích aneb Svět, který vidí média. *Metodický portál* [online]. ©2005 [cit-2015-4-22].

proudem – mainstream) a nabízejí tak především většinové stereotypy, tedy stereotypy majoritní skupiny obyvatel a jejich hodnot.²⁷

„Výzkumy stereotypů prováděné na nejrůznějších typech masových médií ("bulvárních" i "seriózních") a v nejrůznějších společenských a kulturních kontextech vedou až pozoruhodně často k velmi podobným závěrům. Daly by se obecně shrnout takto: veškeré jevy a skupiny, které se většinovou ("mainstreamovou") optikou jeví jako problémové či příznakové a s nimiž se většinová společnost obtížně vyrovnává, jsou v mediálním zpracování často marginalizovány a zřetelně zjednodušovány - přičemž tato marginalizace sahá od prostého přehlížení po okázalé zpracovávání s příděchem nadřazenosti a dobročinné blahosklonnosti (a bez znalosti skutečné problematiky a zájmu o ni).“²⁸

„Mediální studia se tak dobrala například popisu a výkladu takových jevů, jako je "neviditelnost menšin" či "každodennost rasismu". První odkazuje k faktu, že velká "mainstreamová" média mají tendenci se věnovat představitelům většiny a život některých menšin přehlížet, popřípadě prezentovat jen ve chvílích, kdy se odchyluje od většinové představy o "správném" životě. Druhý odkazuje k faktu, že média sice odsuzují kriminální činy s rasovým podtextem, ale podílejí se na běžné diskriminaci a stereotypizaci příslušníků etnických menšin.“²⁹

Pokud je například v české společnosti dominující silný protiromský stereotyp, péče o romské děti bude pravděpodobně odrazem tohoto stereotypu. Uvedu na příkladu – pokud bude například „popstar“ vyfocena, jak si hraje s romským dítětem oblečeným v obleku, nesignalizuje tím, že bojuje proti rasovým stereotypům a vnímá romské občany jako sobě rovné, ale naznačuje nevyřčený postoj společnosti „buďte jako my a budete se mít dobře“.³⁰

Jak jsem již uvedla, hlavním důvodem, proč je velmi důležité si mediálních obsahů všimnout, jsou jejich dopady na konkrétního jedince, které mohou začínat u formování postojů a končit u určitého chování, které může být agresivně, rasisticky či sexisticky

²⁷ O stereotypech v médiích aneb Svět, který vidí média. *Metodický portál* [online]. ©2005 [cit-2015-4-22].

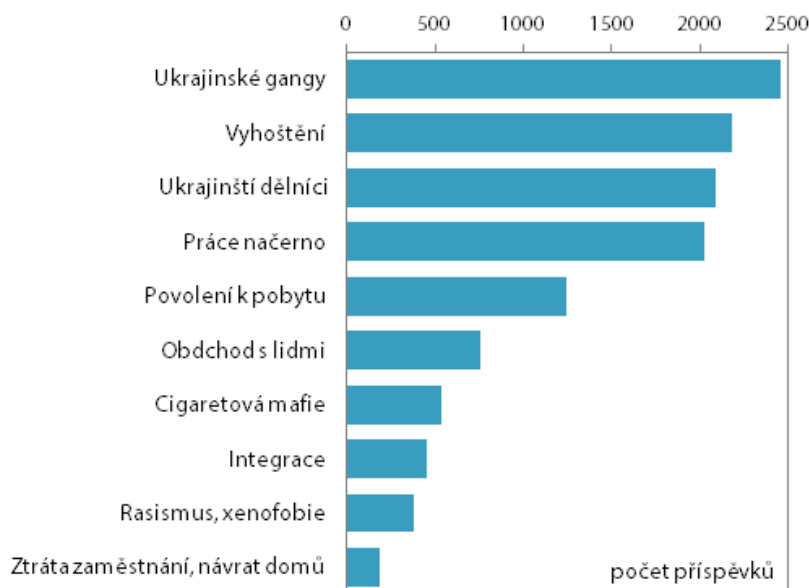
²⁸ Tamtéž.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ Tamtéž.

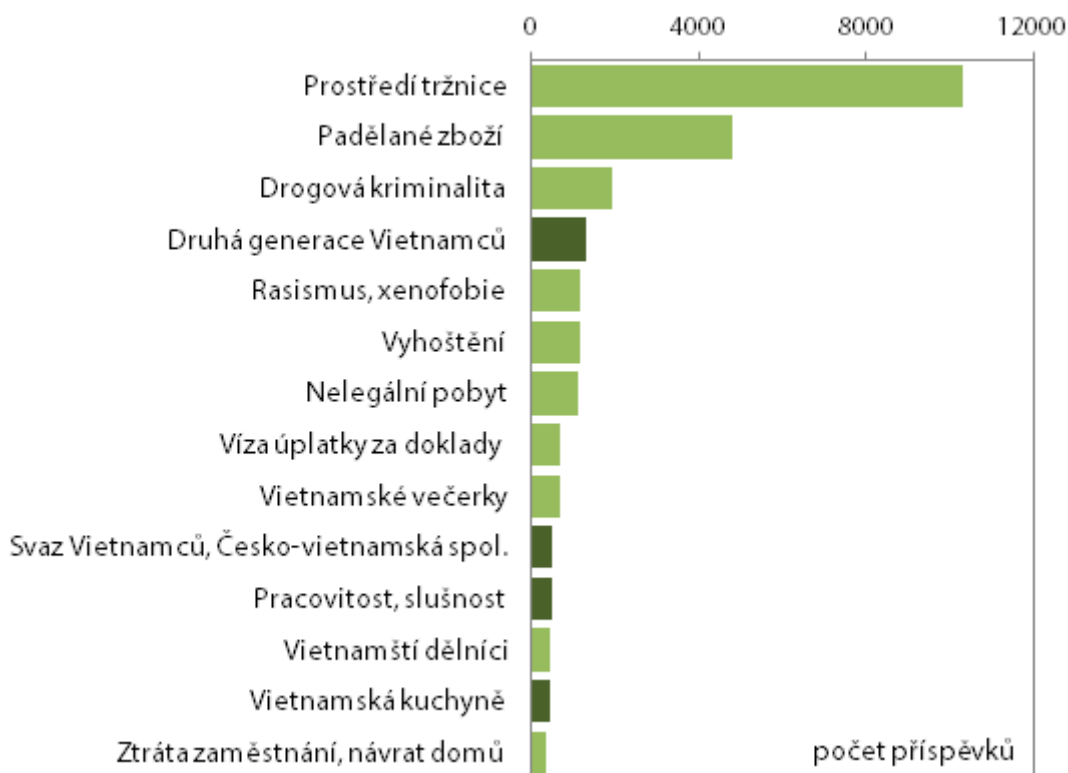
zaměřené. Dalším důvodem je výše zmiňované hodnocení země na základě paušálních soudů v médiích. Proto považuji za velmi nezbytné, abychom rozuměli stereotypům v nás a viděli tak, co se v médiích opravdu skrývá a nebrali tak předložené informace jako jediné, dané a pravdivé.

Pro představu zde uvedu nejčastější kontext medializace Ukrajinců a Vietnamců v českých médiích, analýza pracuje s texty z let 2000 – 2013 a bylo jich použito přes 85 000.

Graf 1: Kontext medializace Ukrajinců v českých médiích v letech 2000 - 2013

Zdroj: <http://www.newtonmedia.cz/cs/mediainfo-cz/analyzy/od-trhovce-k-vietnamske-pestirne-marihuany/detail>

Graf 2: Kontext medializace Vietnamců v českých médiích v letech 2000 – 2013

Zdroj: <http://www.newtonmedia.cz/cs/mediainfo-cz/analyzy/od-trhovce-k-vietnamske-pestirne-marihuany/detail>

3 NÁRODNOSTNÍ MENŠINY V ČR

Jak jsem vysvětlila výše, národnostní menšina je dle našich zákonů definována: „*Národnostní menšina je společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo.*“³¹

3.1 Historický vývoj

³¹ 8 § 2, odst. 1 Zákona č. 273/2001 Sb.

Přístup státu k národnostním či etnickým menšinám se v průběhu let vyvíjel. Po vzniku Československé republiky v roce 1918 bylo složení národa heterogenní, především díky německé menšině. Po druhé světové válce a událostech s ní spojených, došlo k homogenizaci společnosti, kdy byla německá národnostní menšina odsunuta do pohraničních oblastí. Do roku 1989 nebyla národnostním menšinám věnována téměř žádná pozornost, ta se k nim po tomto roce však opět stočila, když ČSSR podepsala mezinárodní smlouvy upravující práva a povinnosti národnostních a etnických menšin.

Po vzniku České republiky 1. 1. 1993 se mezi národnostní menšiny na našem území zařadili i Slováci.³²

3.2 Aktuální situace

V České republice se zhruba 5% obyvatel hlásí k národnostním menšinám, což dělá Českou republiku homogenním národem, avšak s předpokladem růstu menšin. Trend migrace se potvrzuje i podle posledního sčítání lidu, navíc u některých menšin (např. romské) je prokazatelná vyšší natalita než u většinového obyvatelstva.

Tab. 1: Národnostní menšiny v ČR v roce 2011

Národnostní menšina	Počet obyvatel v ČR
Slováci	147 152
Ukrajinci	53 253
Poláci	39 096
Vietnamci	29 660
Němci	18 658
Rusové	17 872
Maďaři	8 920
Romové	5 135
Bulhaři	4 999
Řekové	2 043
Bělorusové	2 013
Srbové	1 717
Chorvati	1 125
Rusíni	739

³² Národnostní menšiny v České republice. *Osobnostní rozvoj pedagoga* [online]. ©2011 [cit-2015-4-22].

Při sčítání lidu v roce 2011 měli občané možnost uvést jako své národnosti až dvě možnosti a nebo se ke své národnosti nevyjádřit vůbec (což učinila zhruba čtvrtina obyvatel), jelikož otázka národnosti v demokratické historii České republiky byla vždy svobodnou volbou. Tudíž údaje, které uvádím dále, budou značně nepřesné a orientační.

Národnostní menšiny vyskytující se na území ČR jsou tyto: Bulharská menšina, Chorvatská menšina, Maďarská menšina, Německá menšina, Polská menšina, Romská menšina, Rusínská menšina, Ruská menšina, Řecká menšina, Slovenská menšina, Srbská menšina, Ukrajinská menšina, nově od roku 2013 také Běloruská menšina a Vietnamská menšina.³⁴

Počty členů jednotlivých skupin jsou předmětem mnoha diskuzí. Asi největší je vedena ohledně počtu příslušníků romské národnostní menšiny, jejichž deklarovaný počet vycházející ze sčítání lidu je několikanásobně menší nežli odhadovaný.

„Romové se tak zařadili na místo jedné z málo početných menšin České republiky. Jinak řečeno k jedné z nejmenších „větších“ menšin u nás. Tato skutečnost neodpovídá reálné situaci, kdy neoficiální odhady hovoří až o 200-300 tisících, tzn. 2-3% obyvatel České republiky.“³⁵

3.2.1 Slováci

Slovenská menšina, ačkoliv je největší menšinou u nás, patří k těm, u nichž početnost klesá. V roce 2001 se ke slovenské národnosti přihlásilo 193 190 lidí, v roce 2011 počet klesl na 147 152, nicméně slovenskou národnost si jako druhou zvolilo 20 377 osob.

Slováci se, vzhledem k faktu, že jsou našimi nejbližšími sousedy kulturou, historií i jazykem, na našem území vyskytují přirozeně odněpaměti. Nejvíce jich je koncentrováno v největších městech – Praze, Brně a Ostravě.³⁶

³³ ČESKÝ STATISTICKÝ URAD. *Tab 614a. Obyvatelstvo podle věku, národnosti a pohlaví* [online]. ©2011 [cit-2015-4-22].

³⁴ ŠMÍDOVÁ, D. *Vnímání problematiky národnostních menšin na ZŠ pohledem žáků a učitelů : diplomová práce*. Brno : Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, 2014. Vedoucí diplomové práce: Svatopluk Novák.

³⁵ NAVRÁTIL, P. a kol. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. Praha: Portál, 2003, s. 45.

³⁶ VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva o situaci národnostních menšin v České republice za rok 2012* [online]. ©2012 [cit-2015-4-22].

3.2.2 Ukrajinci

Ukrajinská menšina na našem území narůstá. V roce 1991 se k ukrajinské národnosti přihlásilo u nás 8 220 osob. Při dalším sčítání o deset let později byl jejich počet již dvojnásobný a v roce 2011 uvedl Český statistický úřad, že tato menšina jímá již 53 000 osob.

Nejčastějším důvodem migrace Ukrajinců do České republiky jsou pracovní příležitosti. Aktuální rusko-ukrajinský konflikt migraci samozřejmě podpořil, cílovou zemí emigrantů je i Česká republika.³⁷

3.2.3 Poláci

Až 80% této menšiny se soustřeďuje na Ostravsku, další významné procento v Praze. Při sčítání lidu v roce 2011 jako svou polskou národnost uvedlo 39 096 osob. 3 206 Poláků jako svou druhou národnost uvedlo slezskou. Ačkoliv této menšiny také ubývá, v některých městech a obcích dosahuje až 30% celkového obyvatelstva.³⁸

3.2.4 Vietnamci

Vietnamská menšina získala svého zástupce v Radě vlády až v roce 2013, ačkoliv jsou celkem početnou skupinou. Roku 1991 se k vietnamské národnosti přihlásilo pouze 421 osob, avšak o deset let později to bylo již přes 17 000 lidí a při posledním sčítání tato menšina téměř dosáhla hranice 30 000 osob.

Ačkoliv se tyto počty zdají vysoké, jako u většiny minorit neodpovídají odhadu, který předpokládá, že počet Vietnamců na našem území je cca 100 000 osob, avšak většina z nich nesplňuje podmínku pro získání statusu příslušníka k národnostní menšině, vzhledem k faktu, že nemají státní občanství.^{39 40}

3.2.5 Němci

³⁷ Tamtéž.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ ČESKÝ STATISTICKÝ URAD. *Tab 614a. Obyvatelstvo podle věku, národnosti a pohlaví* [online]. ©2011 [cit-2015-4-22].

Statistický úřad uvedl, že po posledním sčítání lidu v roce 2011 klesl počet osob hlásících se k německé národnosti o téměř polovinu v porovnání s předchozím sčítáním. Nyní se jich v ČR má nacházet 18 658.

Německá historie je s tou naší samozřejmě velice úzce spjata. Momentální situace je taková, že je menšina velmi aktivní, tvoří různé spolky, pořádá kulturní akce, vydává periodikum a celkově se stará o své kulturní dědictví.⁴¹

3.2.6 Rusové

Vzájemné vztahy Čechů a Rusů jsou poměrně složité, historie se na nich krvavě podepsala. Po 2. Světové válce byla většina Rusů na našem území nucena vrátit se zpět do Sovětského svazu a ti, kteří toto neučinili, čelili ne zrovna přijímajícím přístupům Čechů. Události ze srpna 1968 vztahy dále vyhrotily a situace, která se po odchodu sovětských vojsk začala lepší, je nyní opět dosti složitá vlivem politické situace.

I přes fakt, že to na našem území nemá tato menšina snadné, dle údajů jejich počet zde stále roste a dokonce založili spolky pečující o zlepšení vztahů s majoritní společností.⁴²

3.2.7 Maďaři

Tato menšina se dá považovat ze vcelku „mladou“, většina jejích členů začala přicházet na naše území až po roce 1918.

Při sčítání v roce 1991 se k maďarské menšině přihlásilo téměř 20 000 osob, od té doby se čísla snižují, v roce 2011 to bylo necelých 9 000 osob. Nejvíce Maďarů se soustřeďuje v Praze a dalších velkých městech a dále v průmyslových aglomeracích.^{43 44}

3.2.8 Romové

Jak ukazují sčítání, počet osob, které se hlásí výhradně k romské národnosti klesá. Od roku 1991 do roku 2011 se počet snížil z téměř 33 000 osob na něco málo přes 5 000 a jako druhou svou národnost uvedlo romskou dalších zhruba 8000 osob.⁴⁵

⁴¹ VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva o situaci národnostních menšin v České republice za rok 2012* [online]. ©2012 [cit-2015-4-22].

⁴² Tamtéž.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ ČESKÝ STATISTICKÝ URAD. *Tab 614a. Obyvatelstvo podle věku, národnosti a pohlaví* [online]. ©2011 [cit-2015-4-22].

Je očividné, že je v tomto sčítání velmi podhodnocené. Romové mají velkou natalitu, dokonce větší než majoritní společnost, neproběhla ani žádná migrační vlna a tedy číslo zhruba 13 000 osob je značně nereálné. Kvalifikovaný odhad z roku 2006 udává rozmezí 150 000 – 300 000 příslušníků menšiny.

Ačkoliv Romové žijí na našem území již téměř 500 let, majoritní společnost se od nich stále snaží distancovat – jak dokládá například naprosto zanedbatelný počet smíšených sňatků.⁴⁶

Romská otázka je velmi složitá a není tématem mé práce, avšak úplně se od ní nevzdám vzhledem k praktické části této práce.

3.2.9 Bulhaři

Poslední sčítání uvádí, že se k bulharské menšině přihlásilo cca 5000 osob, nárůst od roku 1991 je tedy pouhých 636 osob.

Spousta členů majoritní společnosti má Bulhary „zaškatulkované“ jako prodejce zeleniny, jelikož ten byl a někdy stále je, hlavním cílem jejich podnání v České republice.⁴⁷

3.2.10 Řekové

V posledním sčítání bylo prokázáno, že se počet osob hlásících se k řecké menšině snížil zhruba o třetinu, ačkoliv se jedná o velmi aktivní minoritu.⁴⁸

3.2.11 Bělorusové

Bělorusové, stejně jako Vietnamci získali svého zástupce na Radě vlády v červenci 2013. Jako samostatná skupina se začali Bělorusové objevovat ve sčítání teprve v roce 2011. Jedná se o velmi malou menšinu.^{49 50}

3.2.12 Srbové

⁴⁵ ČESKÝ STATISTICKÝ URAD. *Tab 614a. Obyvatelstvo podle věku, národnosti a pohlaví* [online]. ©2011 [cit-2015-4-22].

⁴⁶ VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva o situaci národnostních menšin v České republice za rok 2012* [online]. ©2012 [cit-2015-4-22].

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ ČESKÝ STATISTICKÝ URAD. *Tab 614a. Obyvatelstvo podle věku, národnosti a pohlaví* [online]. ©2011 [cit-2015-4-22].

První migrační vlna Srbů na naše území probíhala během 60. a 70. let minulého století z důvodu velkých pracovních možností ve stavebnictví. Ve sčítání obyvatel se však tato menšina objevila až v roce 2001. Odhady hovoří zhruba o 12 000 osob.⁵¹

3.2.13 Chorvati

I přes malou velikost této menšiny můžeme hovořit o hlubokých historických kořenech, které sahají až do 16. století, kdy se Chorvati při útěku před Turky dostali až na Moravu. Se zdejší většinou se dobře sžili. Konflikt nastal až v roce 1948, kdy byli Chorvati označeni za kolaboranty, ze svých domovů byli vyhnáni a rozptýleni po celé Moravě.⁵²

3.2.14 Rusíni

K této národnosti se přihlásilo v roce 2011 pouhých 739 osob, i po roce 1989 se totiž většina Rusínů hlásila k ukrajinské národnosti. Můžeme říci, že tento národ potlačil svoji identitu a velmi těžce ji získává zpět.^{53 54}

3.3 Legislativa v oblasti sociokulturní struktury společnosti

„Práva národnostních menšin a působnost státních institucí ve vztahu k nim vymezuje zákon č. 273/2001 Sb. o právech příslušníků národnostních menšin. Tento zákon je doplněn nařízením vlády č. 262/2005 Sb., které stanovuje podmínky a způsob poskytování dotací za státního rozpočtu na aktivity příslušníků národnostních menšin a na podporu integrace příslušníků romské komunity.“⁵⁵

„Poradním a iniciativním orgánem vlády pro oblast národnostních menšin je Rada vlády pro národnostní menšiny. Tato Rada má celkem třicet členů. V jejím čele stojí člen vlády spolu s dvěma místopředsedy. Další část Rady tvoří zástupci vybraných ministerstev, zástupce Kanceláře prezidenta republiky, zástupce kanceláře Veřejného obránce práv a zmocněnce vlády pro lidská práva. V neposlední řadě mají v Radě své zástupce i jednotlivé národnostní menšiny.“

Národnostní menšiny zakládají mimo jiné na území České republiky spolky, na jejichž provoz je částečně přispíváno ze státního rozpočtu České republiky.“⁵⁶

⁵¹ VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. Zpráva o situaci národnostních menšin v České republice za rok 2012 [online]. ©2012 [cit-2015-5-3].

⁵² Tamtéž.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ ČESKÝ STATISTICKÝ URAD. Tab 614a. Obyvatelstvo podle věku, národnosti a pohlaví [online]. ©2011 [cit-2015-5-3].

⁵⁵ Národnostní menšiny v České republice. Osobnostní rozvoj pedagoga [online]. ©2011 [cit-2015-5-3].

⁵⁶ Tamtéž.

3.4 Přístup státu k menšinové otázce

OSN vydala Úmluvu o odstranění všech forem diskriminace, která byla přijata Československou socialistickou republikou v roce 1969. Rasová diskriminace je v tomto dokumentu definována:

„1. Výraz "rasová diskriminace" v této úmluvě znamená jakékoli rozlišování, vylučování, omezování nebo zvýhodňování založené na rase, barvě pleti, rodovém nebo národnostním nebo etnickém původu, jehož cílem nebo následkem je znemožnění nebo omezení uznání, užívání nebo uskutečňování lidských práv a základních svobod na základě rovnosti v politické, hospodářské, sociální, kulturní nebo v kterékoli jiné oblasti veřejného života.

2. Tato úmluva se netýká rozlišování, vylučování, omezování nebo zvýhodňování prováděného státem, který je stranou této úmluvy, mezi vlastními a cizími občany.

3. Žádné ustanovení této úmluvy nemůže být vykládáno tak, aby se dotýkalo jakýmkoli způsobem právních předpisů smluvních států o národnosti, státním občanství nebo naturalizaci, pokud tato ustanovení nediskriminují některou národnost.

4. Za rasovou diskriminaci nejsou považována zvláštní opatření, učiněná výhradně pro zajištění přiměřeného rozvoje některých rasových nebo etnických skupin nebo jednotlivců, kteří potřebují takovou ochranu, jež může být nezbytnou k tomu, aby jim zabezpečila rovné užívání nebo výkon lidských práv a základních svobod, pokud ovšem tato opatření nevedou k zachování rozdílných práv pro různé rasové skupiny a pokud nezůstanou v platnosti po dosažení cílů, pro které byla přijata.“⁵⁷

Česká republika se v otázce menšin řídí jednak mezinárodními dokumenty a dále Listinou základních práv a svobod, která je součástí Ústavy.

„Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení. Každý má právo svobodně rozhodovat o své národnosti. Zakazuje se jakékoli ovlivňování tohoto rozhodování a všechny způsoby nátlaku směřující k odnárodňování.“⁵⁸

V Listině základních práv a svobod také nalezneme oddíl přímo věnovaný etnickým a národnostním menšinám. Zaručuje právo na rozvíjení vlastní kultury, právo sdružovat se, vzdělávat se ve vlastním jazyku, užívat jej v úředním styku, právo účastnit se

⁵⁷ Vláda České republiky. Úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace [online]. ©20061[cit-2015-5-15]

⁵⁸ čl. 3, odst. 1, ústavního zákona č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

na řešení věcí, které se menšin týkají a další. Listina také zdůrazňuje, že nikomu nesmí být způsobena újma kvůli příslušnosti k menšině.

Neméně důležitým dokumentem je tzv. menšinový zákon, který jsem v této práci uvedla již při vymezování pojmu národnostní menšina. Vymezuje i příslušníka menšiny a to sice: „*Příslušníkem národnostní menšiny je občan České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti.*“⁵⁹

Marián Sloboda, člen Rady vlády jako zástupce slovenské menšiny k problematice legislativní úpravy v otázce národnostních menšin říká, že menšinu nelze uznat nebo neuznat. Národnost je totiž integrální součástí jedince a žádný orgán nemůže říct, že tuhle součást osobnosti člověka přijímá nebo nepřijímá. Proto přijetí nového člena rady vlády není přijetí nebo uznání nové menšiny, změnil se pouze status Rady. Práva menšiny nejsou něčím navíc pro určitou skupinu obyvatel, mají sloužit jako kompenzace za to, že menšina žije v prostředí kulturně a většinově odlišném. Nelze tedy rozhodně mluvit o vymáhání práv menšinami, ale pouze o jejich zcela legitimním využití. Přijetím do Rady vlády mohou získat příslušníci menšiny pocit přijetí ze strany většinové společnosti.⁶⁰

Aby národnostní skupina mohla mít svého zástupce v Radě pro národnostní menšiny, laicky řečeno, aby byla oficiálně uznána, musí splnit všechna z uvedených kritérií:

- Osoby hlásící se k určité menšině musí mít české občanství
- Osoby sdílejí společné etnické, jazykové a kulturní znaky, které je odlišují od většinového obyvatelstva
- Chtějí být považováni za národnostní menšinu, především, aby mohli udržovat a rozvíjet svoji identitu, kulturu a jazyk
- Mají trvalý vztah k většinové společnosti⁶¹

4 PROJEVY NESNÁŠENLIVOSTI

V dřívějších dobách bylo spíše výjimkou mít za souseda (spolupracovníka, lékaře, spolužáka,...) člověka jiné národnosti. Dnes však vzhledem k mnoha faktorům je tato situace běžnější, ne však ještě úplně obvyklá. Příslušníků menšin přibývá, cizinci přijíždějí

⁵⁹ § 2, odst. 2 Zákona č. 273/2001 Sb.

⁶⁰ SLOBODA, Marián. Vietnamci v ČR jako národnostní menšina – poznámka k otázce „uznávání“ menšin. In: Migraceonline.cz: Portál pro kritickou diskuzi o migraci v České republice a v zemích střední a východní Evropy [online]. 2013 [cit. 2015-5-15].

⁶¹ ŠMÍDOVÁ, D. *Vnímání problematiky národnostních menšin na ZŠ pohledem žáků a učitelů : diplomová práce*. Brno : Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, 2014. Vedoucí diplomové práce: Svatopluk Novák.

za prací, tvoří si zde své domovy, zázemí a zakládají rodiny. Zda je na toto naše společnost připravena, nevím, avšak tak jako tak se s tímto musí vypořádat teď a tady.

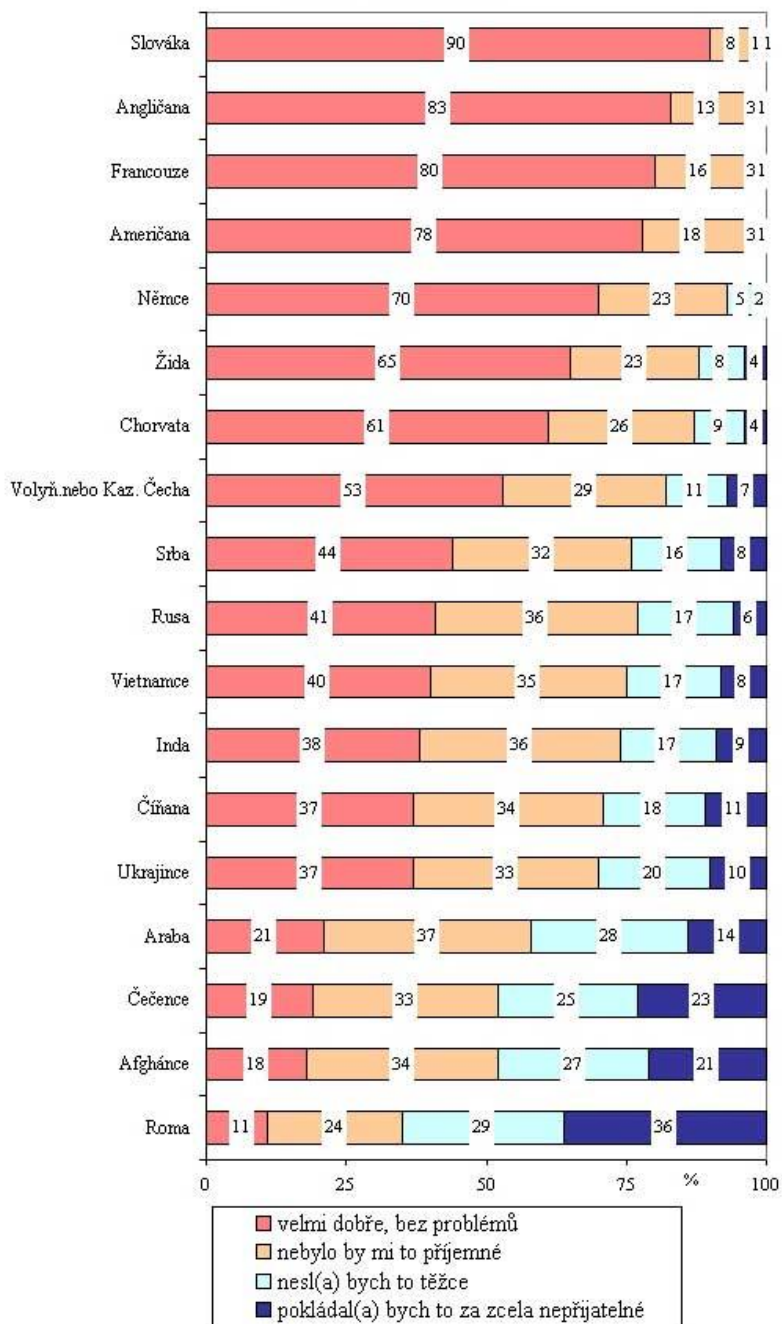
Ideální by byla situace, kdy se lidé budou řídit zásadami multikulturalismu, o kterém budu dále hovořit. Z dostupných informací je však patrné, že mezi lidmi převažuje netolerance. Slovo *tolerance* pochází z latinského *tolerare* nesoucí význam snášet, vydržet. Znamená, že máme respektovat jinakost lidí kolem nás a v ideálním případě věřit, že nás tato odlišnost může obohatit.

Velice významnou roli v tomto hraje výchova, vzdělání, vyspělost dané země a dále předsudky a stereotypy. Nesmíme však opomenout individualitu jedince, jeho aktuální stav a tlak, který je na něj v tomto ohledu vyvíjen, ať už společností, normami, či blízkými lidmi. Je-li příliš vysoký, může způsobit až projevy nesnášenlivosti, o kterých hovořím dále.

Následující graf znázorňuje ochotu přijmout za souseda člověka s odlišnou národností.

„Jak byste nesl(a), kdybyste měl(a) za souseda:“

(podíly odpovědí v %)

Pramen: STEM, Trendy 3/2014, 1070 respondentů

Graf 3: Ochota Čechů přijmout za souseda člověka odlišné národnosti v roce 2014

Zdroj: http://www.romea.cz/img_upload/03ec66ac77713bab242255f6194ad3ff/stem-pruzkum.jpg

4.1 Xenofobie

„Xenofobii charakterizují projevy odporu, nepřátelství, ale i nedůvěra ke všemu cizímu a strach ze všeho cizího. Konkrétním projevem je nepřátelství k lidem jiné barvy pleti, jiné národnosti, jazyka, náboženského přesvědčení, kultury, tradici a projevující se navenek odporem a nepřátelstvím vůči imigrantům (přistěhovalcům), ale i cizincům s trvalým pobytem, uprchlíkům, apod. Někdy je tento pojem užíván jako obecný termín pro rasismus, antisemitismus a nacionalismus. Stejně jako rasismus je předsudkem, který vytváří negativní názor bez jakékoliv znalosti nebo smyslu.“⁶²

Je velmi zajímavé, že strach z neznámého je přirozený, touha neznámé prozkoumat, probádat a zbavit se tak strachu, je však často minimální. Pokud se zeptáte lidí, co ví o Romech, Židech a dalších menšinách, často neuslyšíte nic jiného než právě předsudky a stereotypy. Zvláště v době internetu, kdy není problém cokoli si zjistit, je toto smutná skutečnost.

4.2 Rasismus

„Rasismus je politická ideologie, která se na základě rasových rozdílů mezi lidmi snaží legitimizovat společenské nerovnosti.“⁶³

Chmelík tvrdí, že rasismus: *„Je nevědecká teorie předpokládající, že biologický a etnický původ určuje kulturní, psychickou povahu populací, které se vzájemně dělí na „vyšší“ a „nižší“. Převzato ideologiemi, které zdůrazňují nadřazenost bílé rasy nad ostatními „méněcennými rasami“.⁶⁴*

„Kořeny rasismu sahají daleko do minulosti. Rasismus jako takový pramení z vyhroceného nacionalismu, který se začal probouzet v době romantismu. Tehdy bylo velmi posilováno národní povědomí a hrdost. Rasismus vzniká z pocitu, že jedna rasa či etnická skupina je nadřazená jiným. Tento názor tedy úzce souvisí s pojmem etnocentrismus, který označuje vnímání hodnot, norem, kultury, atp. vlastní skupiny jako jediných opravdových a správných. Jakákoli jinakost je vnímána jako odklon od ideálního stavu.

Rasismus v nedávné historii byl povýšen na politickou ideologii - nacionalismus. Nacisté se inspirovali také filozofickými díly, například Platónem a jeho dělením společnosti, Nietzschem a jeho teorií o nadčlověku a tzv. sociálním darwinismem, který uplatňoval Darwinovu teorii o přirozeném výběru na lidskou společnost. V Třetí říši byla

⁶² Rasismus, xenofobie. OSTROV ZL [online]. ©2010 [cit-2015-5-18].

⁶³ DANICS S., KAMÍN T., *Extremismus, rasismus a antisemitismus*. 2., rozš. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008, s. 121.

⁶⁴ CHMELÍK, Jan. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. Praha: Linde, 2001, s. 10.

tato teorie základem státu. Podstatou byla nadřazenost árijské rasy nad ostatními. Toto nepodložená teorie dala vzniknout nejstrašnější válce všech dob. “⁶⁵

4.3 Extremismus

„V obecném pojetí jde o výrazné odchýlení se od obecně uznávaných a v aktuální době přijímaných norem. V rovině sociologické lze extremismus vymezit jako souhrn určitých sociálně patologických jevů, vytvářených více či méně organizovanými skupinami osob, s dominujícím odmítáním základních hodnot, norem a způsobů chování platných v aktuální společnosti. Extremismus obvykle neumí reálně hodnotit politickou situaci, jeho stoupců nesouhlasí s kompromisy, radikalizuje řešení vztahu občan a stát. “⁶⁶

4.4 Šikana

Pedagogický slovník vymezuje pojem šikana takto: „Fyzické, psychické či kombinované ponižování až týrání žáků obvykle jinými žáky, vzácněji dospělými. Probíhá buď ve dvojici, nebo ve skupině. Iniciátory šikanování bývají žáci vyšších ročníků, žáci starší, fyzicky vyspělejší, žáci osobnostně či sociálně narušení. “⁶⁷

Kolář definoval takto: „Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci. “⁶⁸

Jedná-li se tedy o jednorázový agresivní čin, nehovoříme o šikaně. Šikanou se agresivní chování stává tehdy, je-li opakované, cílené a s úmyslem ponižít. Zahrnuje zpravidla fyzické útoky (bití a poškozování osobních věcí), verbální ataky (nadávky, vydírání, zesměšňování) a bohužel má často formu i sexuálního obtěžování až zneužívání. Není radno šikanu podceňovat, jelikož na oběti může zanechat celoživotní následky.

4.5 Diskriminace

Slovo diskriminace je latinského původu, znamená „rozlišování“ a nejčastěji bývá negativně podbarveno. Diskriminace tedy je: „méně příznivé zacházení s jednotlivcem nebo skupinou osob z důvodu jeho rasy, etnického původu, národnosti, pohlaví, sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženského vyznání, víry či světového názoru. Za diskriminaci se považuje i obtěžování, sexuální obtěžování, pronásledování, pokyn k diskriminaci a navádění k diskriminaci. Zákazem diskriminace stát zajišťuje právo na rovné zacházení všech svých obyvatel. Ochrany před diskriminací je možné se vůči veřejným i soukromým právnickým nebo fyzickým osobám domáhat soudně. Významným

⁶⁵ ŠMÍDOVÁ, D. *Vnímání problematiky národnostních menšin na ZŠ pohledem žáků a učitelů : diplomová práce*. Brno : Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, 2014. Vedoucí diplomové práce: Svatopluk Novák.

⁶⁶ CHMELÍK, J. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. Praha: Linde, 2001, s. 7.

⁶⁷ PRŮCHA, J., E. WALTEROVÁ a J. MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013, s. 297.

⁶⁸ KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2000, s. 20.

posunem k zajištění práv diskriminovaných osob bylo přijetí antidiskriminačního zákona.⁶⁹

Antidiskriminační zákon (198/2009 Sb.) se zabývá přiznáním práva na přístup ke vzdělání, zaměstnání, zdravotnictví, sociálním dávkám a další. O dodržování tohoto práva se stará veřejný ochránce práv neboli ombudsman, na kterého se mohou občané obracet v případě, kdy mají pocit, že dochází k odpírání jejich práv.

5 IDEA MULTIKULTURALISMU

„Multikulturalismus je možnost jak bez předsudků a zároveň bez iluzí sdílet komunikační prostor bez ohledu na lidskou příslušnost ke skupinám. Tato příslušnost či rysy identity mohou být stanovovány na základě několika kritérií: rasy, jazyka, etnicity – rodu, věku, pohlaví, zdravotního stavu, handicapu, vyznání, vzdělání, sociální třídy a jiných rysů identity člověka, které lze kolektivně sdílet.“⁷⁰

„Když se setkáme s prvky odlišných kultur, můžou nás fascinovat. To, co je v jiných kulturách jiné, odlišné od té naší, můžeme vnímat jako zajímavé a vzrušující. Nadšení pro ostatní kultury můžeme považovat za jednu z nadějí pro klidné soužití v globálním měřítku. Dál ale naše čtení od reality odpoutávat nebudeme a ještě na začátku kapitoly o ideji multikulturalismu si připomeneme, že rozdíly mezi kulturami existují. Interkulturní rozdíly však mají symbolickou povahu (patrně jsou zejména v jazyce a v sociálních institucích).

Multikulturalismus je myšlenkový směr, který se snaží nahlédnout sociokulturní skupiny a jejich příslušníky z hlediska všech myslitelných kritérií kulturní příslušnosti. Multikulturalismus, přesněji kritický multikulturalismus, neurčuje kulturní příslušnost podle příslušnosti k národnostní nebo etnické skupině. Etnicita nebo národnostní skupina jsou příliš hrubé kategorie, které samy nestačí na to, aby popsaly určitou kulturu. Kritický multikulturalismus se snaží vnímat konkrétní sociokulturní skupinu tak, že je vymezena mnoha faktory. Snaží se hledat pokud možno všechny faktory, které mají na utváření kultury skupiny vliv. Jediná sociokulturní skupina tak může sdílet příslušnost ke stejné rase, ale zároveň ke stejné sociální třídě, shodné úrovni jazykového kódu, ke stejnému vyznání či ateismu, případně ke stejné národnosti či k jednomu druhu handicapu.“⁷¹

5.1 Vztah jedince ke společnosti jako podmínka pro uplatnění multikulturalismu

⁶⁹ Diskriminace. CZECHKID [online]. ©2010 [cit-2015-5-19].

⁷⁰ FALTÝN, J. *Multikulturní andragogika*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2004, s. 18.

⁷¹ FALTÝN, J. *Multikulturní andragogika*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2004, s. 18

Pro uplatnění multikulturality v rámci společnosti je rozhodující konstelace vztahu mezi jednotlivcem a kolektivitou, společností. Charakter tohoto vztahu může bránit nebo umožňovat přijetí kulturní odlišnosti jednotlivce nebo minoritní sociokulturní skupiny. Multikulturní diskurzy jsou situovány do problematického pole sporu o vztah mezi jednotlivcem a kolektivem, společností. Je společnost produktem jednotlivců, anebo jsou jednotlivci produkty společnosti?⁷²

6 INTERKULTURNÍ VÝCHOVA

V příručce Interkulturní výchovy jsou pojmy interkulturní a multikulturní výchovy vymezeny: „*Multikulturní znamená pouze existenci několika kultur vedle sebe, ale neimplikuje vzájemné styky, kulturní výměny, spolupráci a dialog. Multikulturní může být každá společnost, v níž koexistují alespoň dvě sociokulturní skupiny, ale zároveň v ní může docházet k segregaci nebo diskriminaci. Oproti tomu termín interkulturní (lat. inter = mezi) zahrnuje vzájemnost, výměnu, dialog odlišných sociokulturních skupin. V interkulturní společnosti dochází k mezikulturnímu dialogu, spolupráci, ke vzájemnému obohacování jedněch druhými – odlišnými.*“⁷³

Následně je interkulturní výchova definována podrobněji: „*Interkulturní vzdělávání umožňuje jedinci rozvíjet chápání a přijímání různorodosti jako pozitivního jevu a hodnotit rozdíly mezi lidmi z různých kultur jako přínosné. Interkulturní výchova a vzdělávání přispívají k vytváření respektujících vztahů mezi různými kulturami, aby bylo možno vyhnout se negativním událostem, ke kterým dochází v multikulturních společnostech. V multikulturním světě jsou zvyky a způsoby chování různých kulturních skupin, které žijí pohromadě, poznamenávány konflikty a rozpory, ale zároveň je v něm plno možností pro vzájemné obohacování. Interkulturní vzdělávání vede studenty k respektování neustále rostoucí kulturní rozmanitosti a otevírá cestu různým způsobům života, myšlení a chápání světa.*“⁷⁴

Interkulturní výchova je tedy pojímána jako výchova v multikulturní společnosti.

⁷² FALTÝN, J. *Multikulturní andragogika*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2004, s. 19.

⁷³ BURYÁNEK, J. (ed.). 2002. *Interkulturní vzdělávání. Příručka nejen pro středoškolské pedagogy*. [online].]. ©2011 [cit.2015-5-22].

⁷⁴ Tamtéž.

Průcha definuje multikulturní výchovu jako „edukační činnost zaměřená na to, aby učila lidi z různých etnik, národů, rasových a náboženských skupin žít spolu, vzájemně se respektovat a spolupracovat.“⁷⁵

„Obecným cílem interkulturního vzdělávání (IKV) je podpora a upevňování vzájemných vztahů mezi sociokulturními skupinami, především mezi majoritou a minoritami. Tento cíl klade na příslušníky všech sociokulturních skupin (nikoli pouze majoritní) následující nároky:

- uvědomit si, že rozmanitost a různost je založena na bezpodmínečné rovnosti
- snažit se poznat odlišné kulturní identity a respektovat je jako rovnocenné
- naučit se řešit konflikty pokojnou cestou“⁷⁶

7 PRAKTICKÁ ČÁST, VLASTNÍ VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

V této části práce se věnuji kvantitativnímu výzkumu s použitím dotazníku. Z toho důvodu je nutné se podrobněji zmínit z teoretického hlediska o kvantitativním výzkumu a stanovení předmětu, cílů a účelu výzkumu.

7.1 Obecné pojetí kvantitativního výzkumu

S kvantitativním výzkumem bývá obvykle spojována obecná představa sociálně psychologického a sociologického výzkumu. Jeho použití je vhodné v případech, jedná-li se o jevy relativně jednoduché a do značné míry poznané. Většinou jde o jevy dostatečně přesně popsané jak ve struktuře, tak v dynamice, a díky tomu lze odhadnout stabilitu definovaného jevu a platnost výroků. Kvantitativní výzkum se nezaměřuje na to, zda sociální či sociálně psychický jev existuje, jaká je jeho struktura, co obsahuje, jaké má vlastnosti a faktory s ním související nebo jej podmiňují a kterými proměnami prochází.⁷⁷

⁷⁵ PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova. Příručka (nejen) pro učitele*. Praha: Triton, 2006. s. 15

⁷⁶ BURYÁNEK, J. (ed.). 2002. *Interkulturní vzdělávání. Příručka nejen pro středoškolské pedagogy*. [online]. J. ©2011 [cit.2015-5-29].

⁷⁷ SURYNEK, A. a kol. *Základy sociologického výzkumu*. Praha: Management Press, 2001. 159 s..

7.1.1 Zaměření kvantitativního výzkumu

Kvantitativní výzkum sleduje tyto charakteristiky jevů:

- rozsah výskytu zastoupení, tedy množství nebo okruh sociálních subjektů, u nichž se jev vyskytuje, či oblast, v níž se vyskytuje (např. jaká část zaměstnanců podniku, žáků středních škol, národa apod.),
- frekvence, což je projev složek sociálního a sociálně psychického jevu v čase, např. opakování jeho výskytu, opětovný výkon činností (např. četost navštěvování sociálních sítí, opakovanost nákupů přes internet),
- intenzita jako síla či mohutnost dílčích složek sociálního a sociálně psychického jevu (např. výše příjmu, rozsah spokojenosti a síla zájmu)⁷⁸.

Dané charakteristiky se převádějí do souboru stabilních ukazatelů zajišťovaných na velkých souborech jednotek (osob) a hlavním úkolem kvantitativního výzkumu je měření výše popsaných charakteristik a jejich souvislostí.

Jednoduše lze říci, že kvantitativní výzkum je výzkum využívající statistických postupů.⁷⁹

7.1.2 Předmět, účel a cíle výzkumu

Stanovení předmětu výzkumu souvisí s charakteristikou zadávající instituce a objednávkou – předmět výzkumu plyne ze sociální potřeby určené subjektem – podnikem, státním orgánem apod.

Výzkumná pracoviště – zpracovatelé výzkumných úkolů zadaných zadavatelem by si společně s ním měli v první řadě specifikovat a konzultovat výzkumný problém. Zadavatelé často přichází na výzkumná pracoviště s nejasnou a nepřesnou představou cílů výzkumu, ale s určitým očekáváním a díky neznalosti výzkumné práce by mohlo dojít k nedorozumění a neuskutečnitelnosti výzkumu.

⁷⁸ SURYNEK, A. a kol. *Základy sociologického výzkumu*. Praha: Management Press, 2001. 159 s..

⁷⁹ Tamtéž.

Dále je důležité vyvarovat se neurčitostí, nepřesností a stále mít na paměti zásadu obecné srozumitelnosti, věcnosti a pochopitelnosti.⁸⁰

7.2 Vlastní výzkumné šetření

7.2.1 Cíl výzkumného šetření a výzkumná otázka

Cílem této práce je probádat postoje obyvatel Šluknovského výběžku k etnickým minoritám. K tomu slouží realizovaný výzkum v této oblasti.

Výzkumná otázka zní: *Vyvstělují si obyvatelé Šluknovského výběžku sociální a ekonomické postavení minorit pomocí stereotypů?*

7.2.2 Zkoumaný soubor

Dotazníkové šetření je zaměřeno na zmapování postojů vůči etnickým skupinám na území Šluknovského výběžku. Účastnilo se jej celkem 50 osob narozených v letech 1940-1993. 23 dotázaných byli muži, 27 osob bylo ženského pohlaví. Všichni jakou svou národnost uvedli českou.

Dotazníkové šetření bylo uskutečněno v měsíci únor 2015 ve městech Šluknov, Rumburk, Jiříkov a Varnsdorf. Respondenti byli získáni prostřednictvím osobního kontaktu s v terénu, možnost využití internetu a sociálních sítí jsem nezvolila.

⁸⁰ Tamtéž.

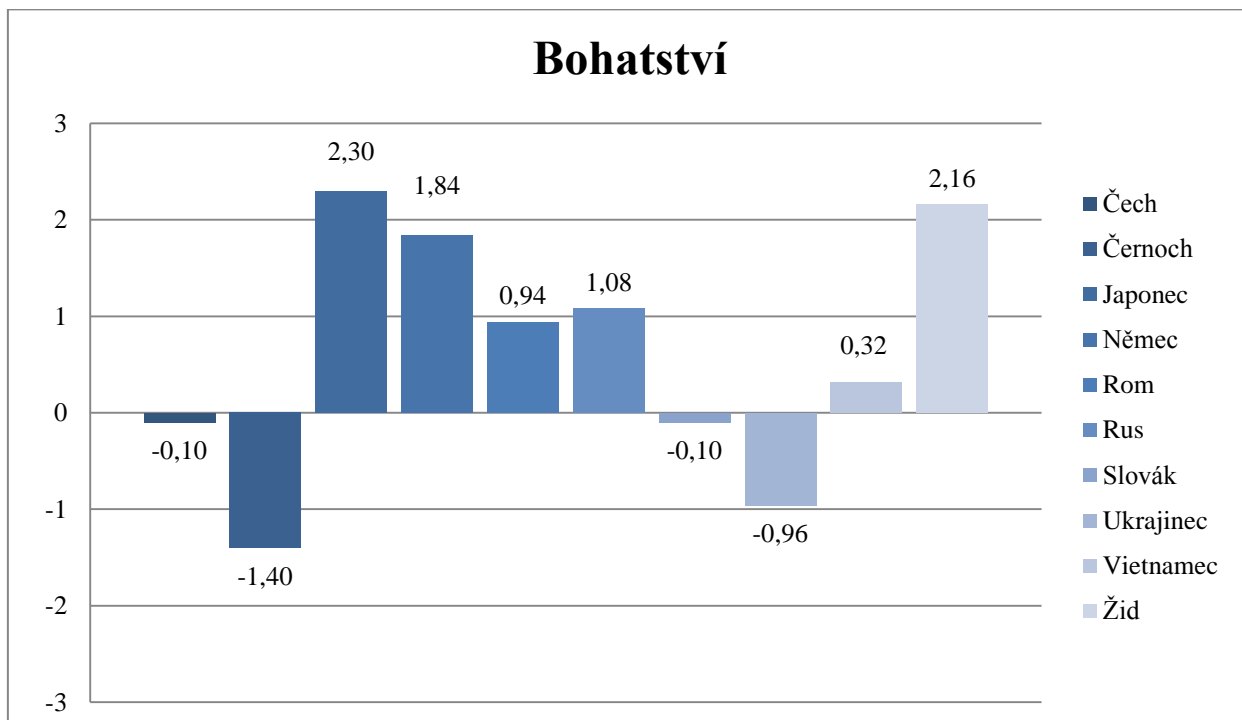
7.2.3 Výsledky výzkumu

Tab 2: Průměrné hodnoty výsledků

	bohatství	prestiž	osobní úcta	čestnost	bystrost	pracovitost	disciplinovanost	vřelost
Čech	-0,10	0,16	0,26	-0,14	0,18	0,22	-0,64	-0,74
Černoch	-1,40	-1,66	-1,16	-1,09	-1,12	-1,13	-0,96	-0,31
Japonec	2,30	2,52	2,44	2,62	1,96	2,10	2,64	1,64
Němec	1,84	1,82	1,78	1,80	1,76	1,84	1,70	0,88
Rom	0,94	-2,08	-2,24	-1,90	-2,32	-1,86	-2,10	-1,86
Rus	1,08	-0,66	-0,52	-0,70	-0,26	-0,48	-0,86	-0,78
Slovák	-0,10	0,28	0,34	0,18	-0,42	0,40	0,30	0,40
Ukrajinec	-0,96	-0,44	-0,32	0,10	-0,96	1,58	0,86	-0,18
Vietnamec	0,32	0,48	0,40	0,10	1,32	1,64	1,52	0,04
Žid	2,16	1,76	1,50	1,50	2,02	2,02	1,76	1,34

V tabulce uvádím průměrné výsledky hodnot uváděných respondenty v dotazníku. Dotázaným byla vždy předložena určitá vlastnost a respondenti hodnotili, do jaké míry je tato vlastnost pro danou menšinu typická na škále -3 až 3 (viz příložený dotazník).

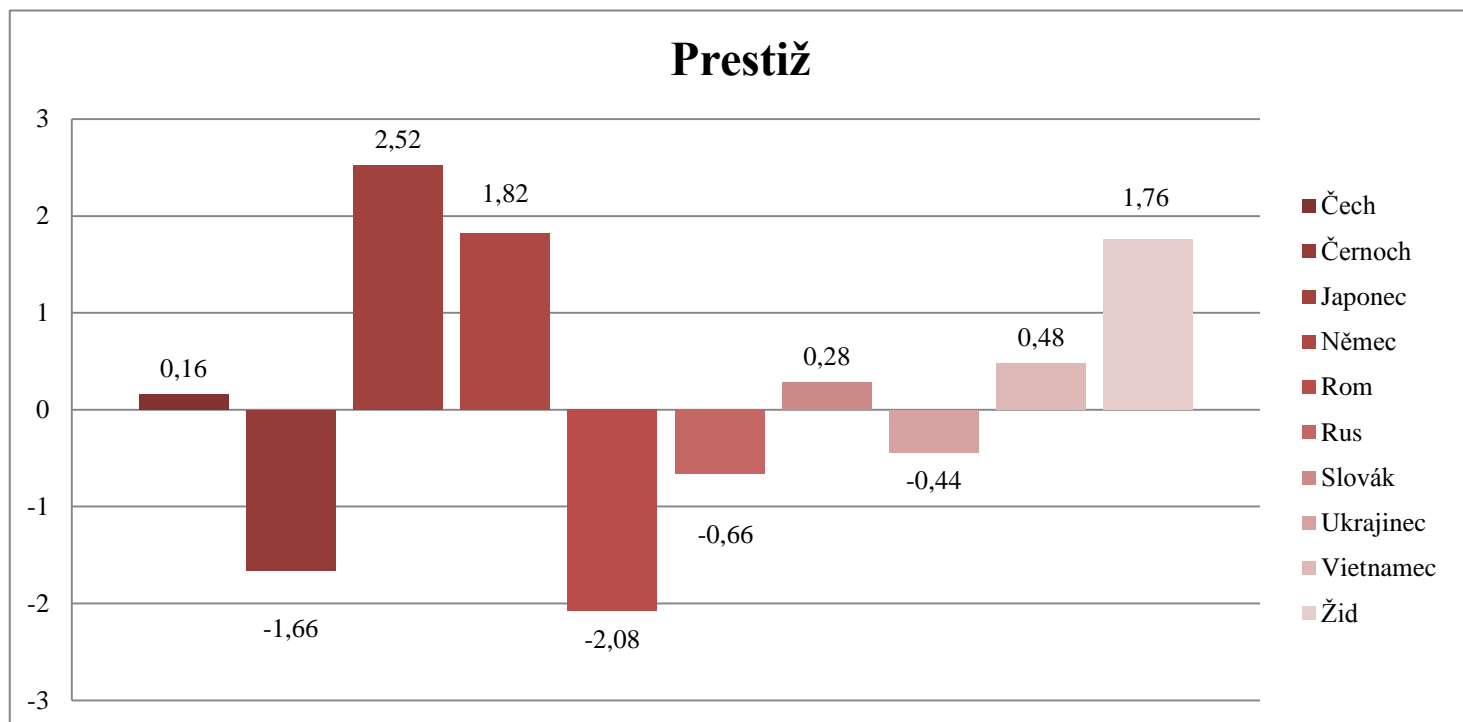
Graf č. 4. Hodnocení postavení minorit na základě bohatství⁸¹

Z uvedeného grafu vyplývá, že za nejbohatší jsou považováni Japonci, které následují Židé, naopak za nejméně majetné jsou bráni Černoši a Ukrajinci. Velmi zajímavý fakt je ten, že respondenti hodnotí sami sebe, tedy Čechy, za průměrně či spíše podprůměrně bohaté, ale například Romy, kteří bývají považováni za chudé, hodnotí jako spíše bohaté. Příčiny či důvody není tento výtkum schopen odhalit.

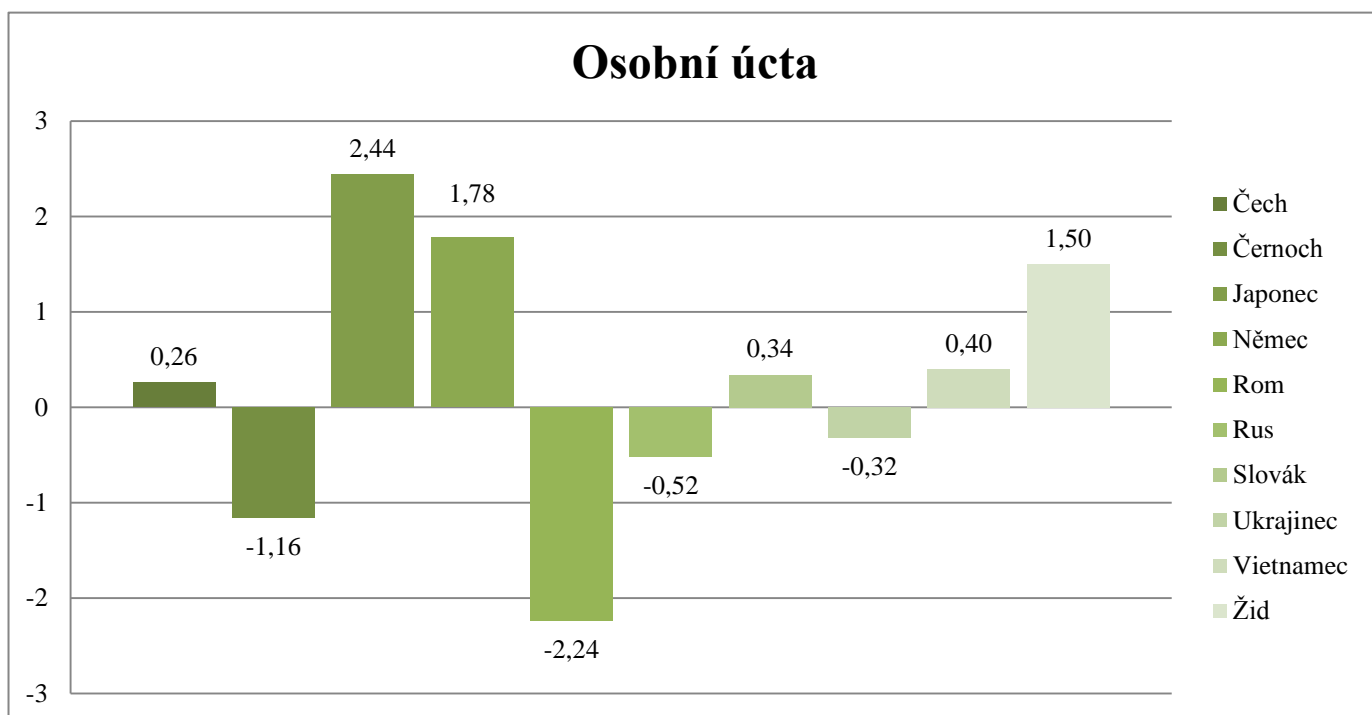
⁸¹ Všechny grafy jsou zhotoveny autorkou této práce.

Graf č. 5. Hodnocení postavení minorit na základě prestiže

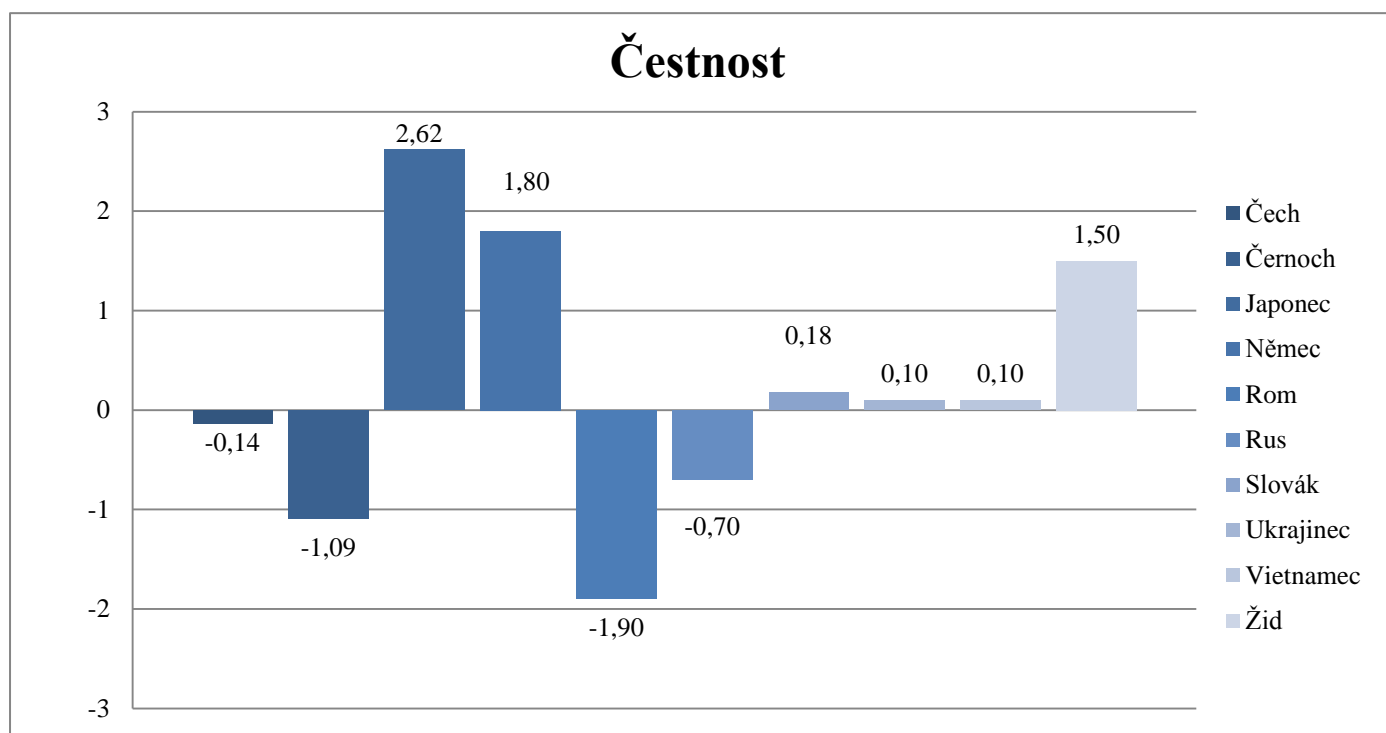
Další otázka se zaměřila na hodnocení vybraných minorit podle prestiže, která je jim přisuzována ve společnosti obecně. Z grafu je patrné, že nejmenší prestiž společnost přisuzuje Romům (-2,08) a následně Černochochům (- 1,66). Pozoruhodné je, že když podobné výzkumy probíhaly v Praze, Černoši z nich nevycházeli takto negativně. Naopak nejvíce prestiže zvolili dotázaní u Japonců (2,52) a následně Němců (1,82).

Graf č. 6. Hodnocení postavení minorit na základě osobní úcty

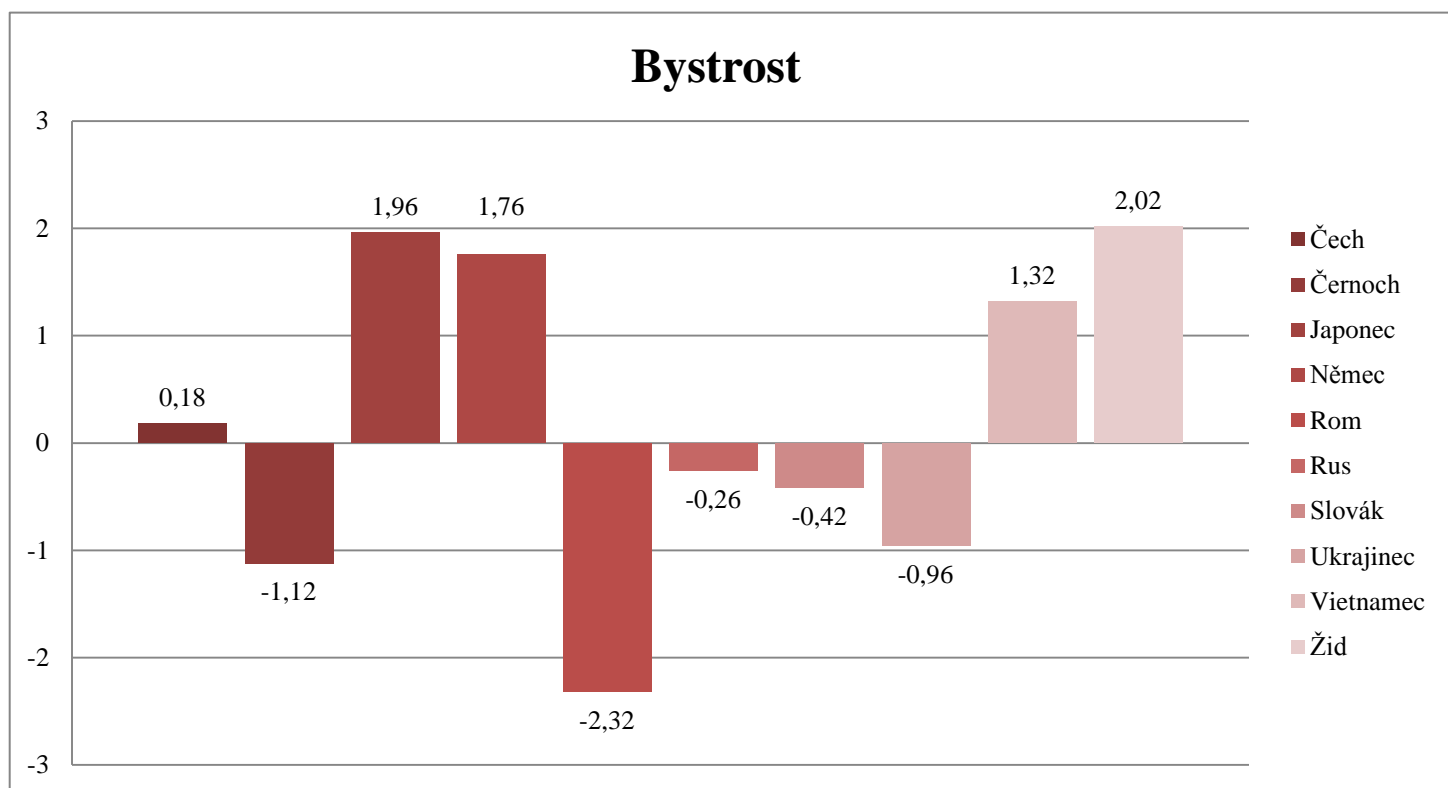
Otázka se zaměřovala již na osobní úctu respondentů k národnostním či etnickým menšinám. Z grafu jasně vyznívá, že největší úctu mají dotázaní k Japoncům (téměř 2,5) a k Němcům. Romové vyznívají v otázce úcty nejhůře s hodnotou téměř -2,5. Zajímavé zjištění je, že k vlastní národnosti Češi nechovají větší úctu než ke Slovákům, či Vietnamcům.

Graf č. 7. Hodnocení postavení minorit na základě čestnosti

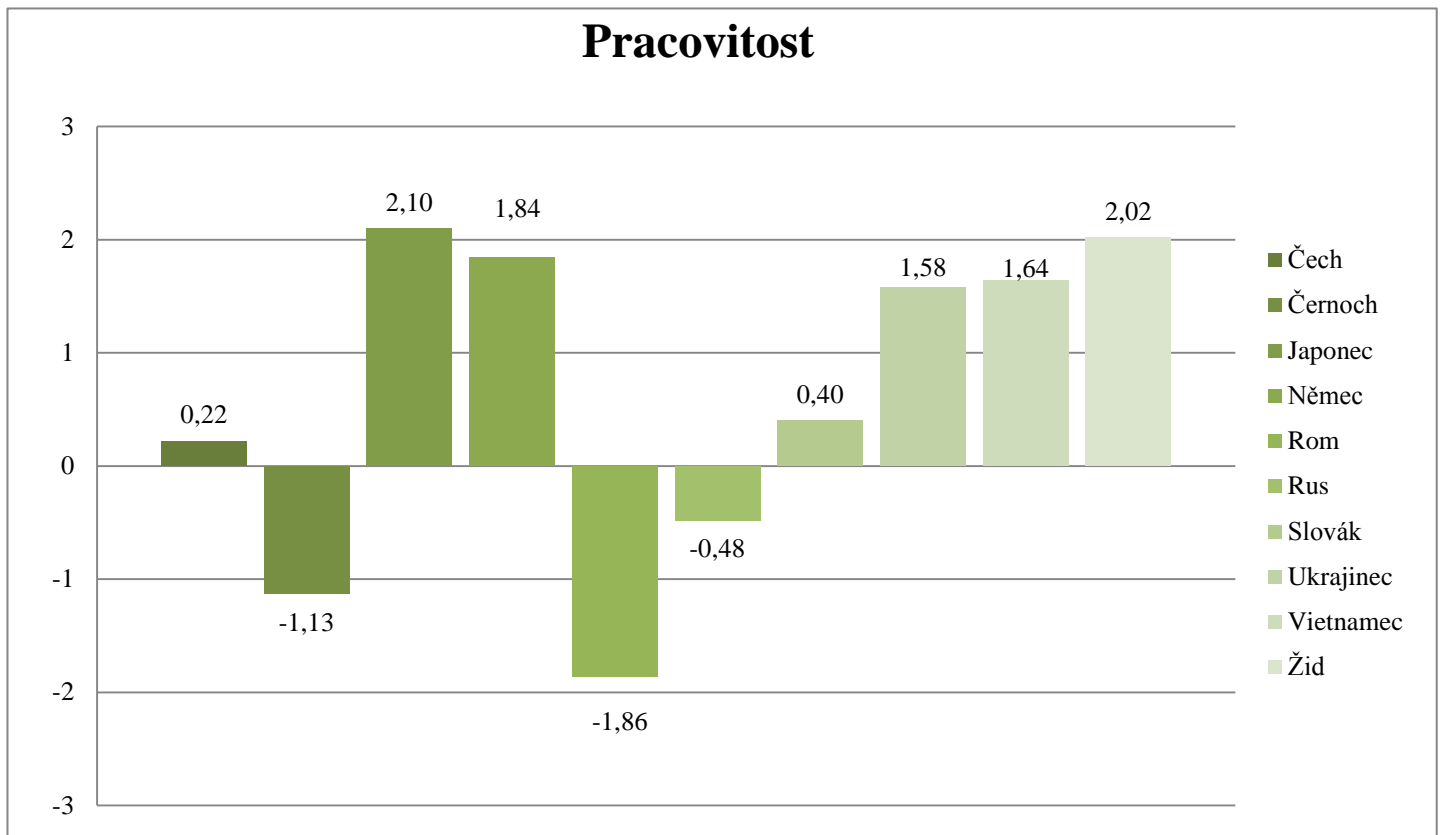
Tento graf nám znázorňuje vnímání respondentů čestnosti daných minorit. Je zajímavé, že se v těchto výsledcích nachází tak velká shoda, viz například ukrajinská a vietnamská menšina. Nejvíce čestnou minoritou byla označena minorita japonská, posléze německá a židovská. Za nejméně čestné bývají považováni Romové s hodnotou -1,90 a Černoši, kteří se opět ukazují značně negativně. Češi jsou hodnoceni jako spíše nečestní.

Graf č. 8. Hodnocení postavení minorit na základě bystrosti

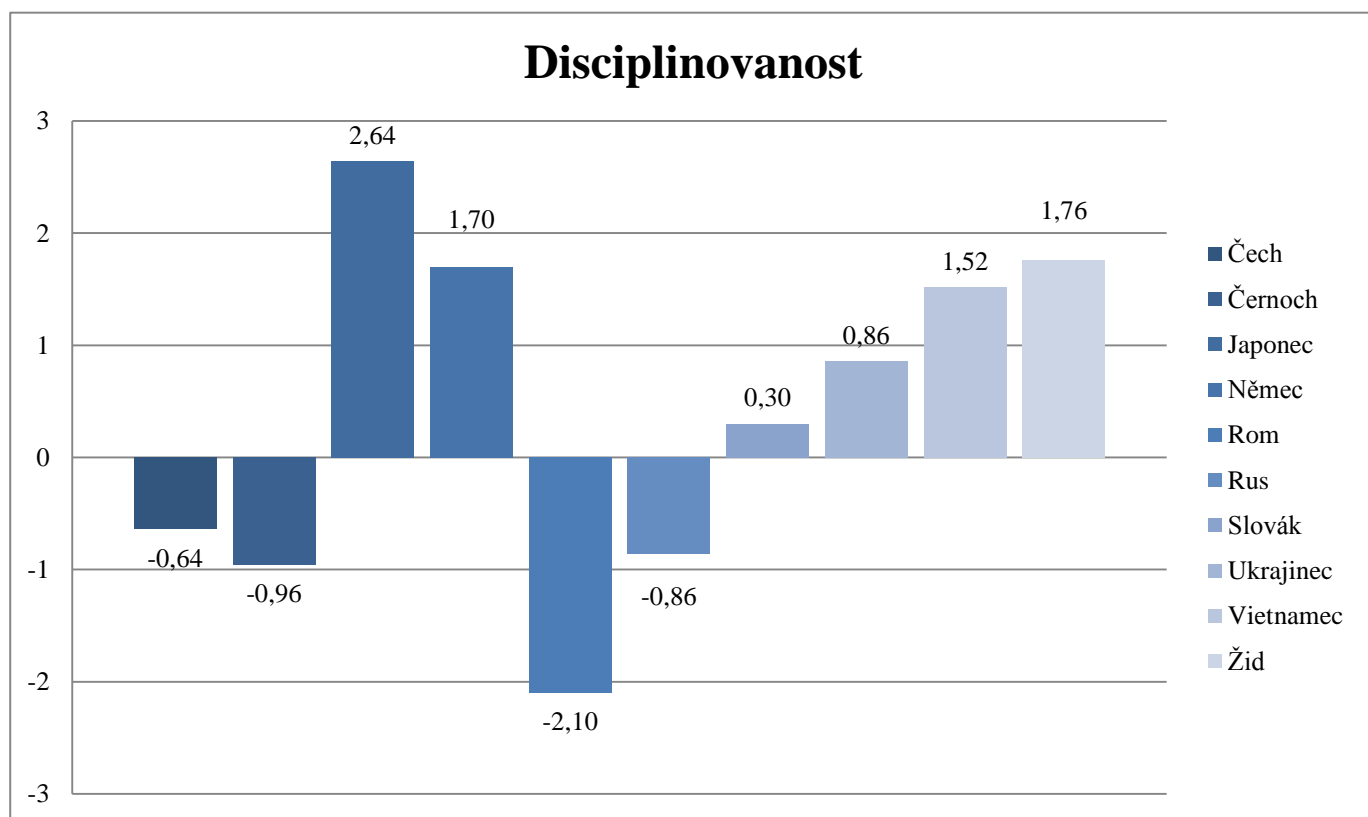
Z uvedeného vyplývá, že za nejvíce bystré (inteligentní) jsou považováni zástupci židovské menšiny, velmi těsně následováni Japonci. Za nejméně bystré pak respondenti zvolili s velkým náskokem Romy. Všimněme si, že oproti předchozímu grafu, kde respondenti oceňovali čestnost, se Češi v otázce inteligence hodnotí spíše nadprůměrně.

Graf č. 9. Hodnocení postavení minorit na základě pracovitosti

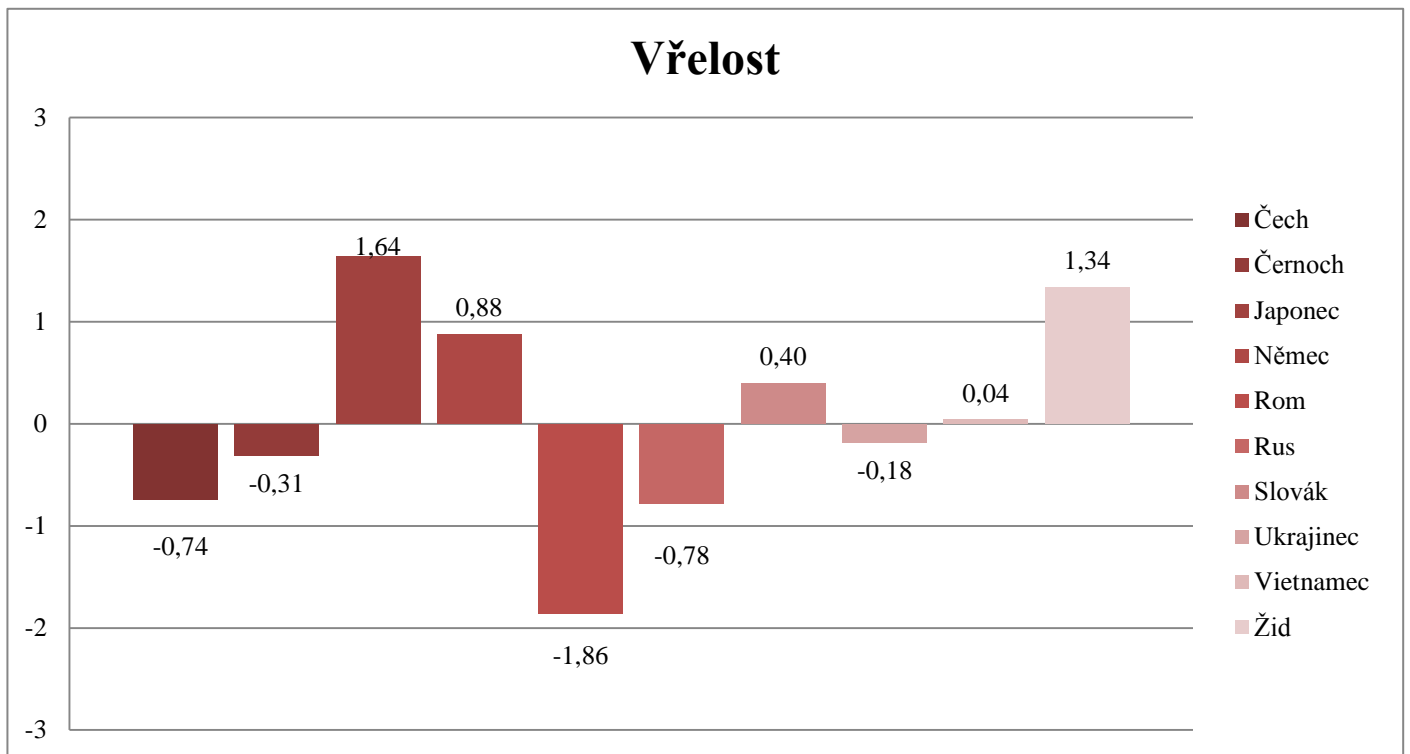
Graf č. 5 nám představuje názory respondentů na pracovitost vybraných minorit. Opět jako nejlépe hodnocení vycházejí Japonci, Židé a Němci. Za velmi líné jsou bráni Romovové. Poprvé v našem výzkumu se v minusových hodnotách nachází pouze tři minority. Čechy hodnotí respondenti jako nejméně pracovité z minorit označených kladnými hodnotami.

Graf č. 10. Hodnocení postavení minorit na základě disciplinovanosti

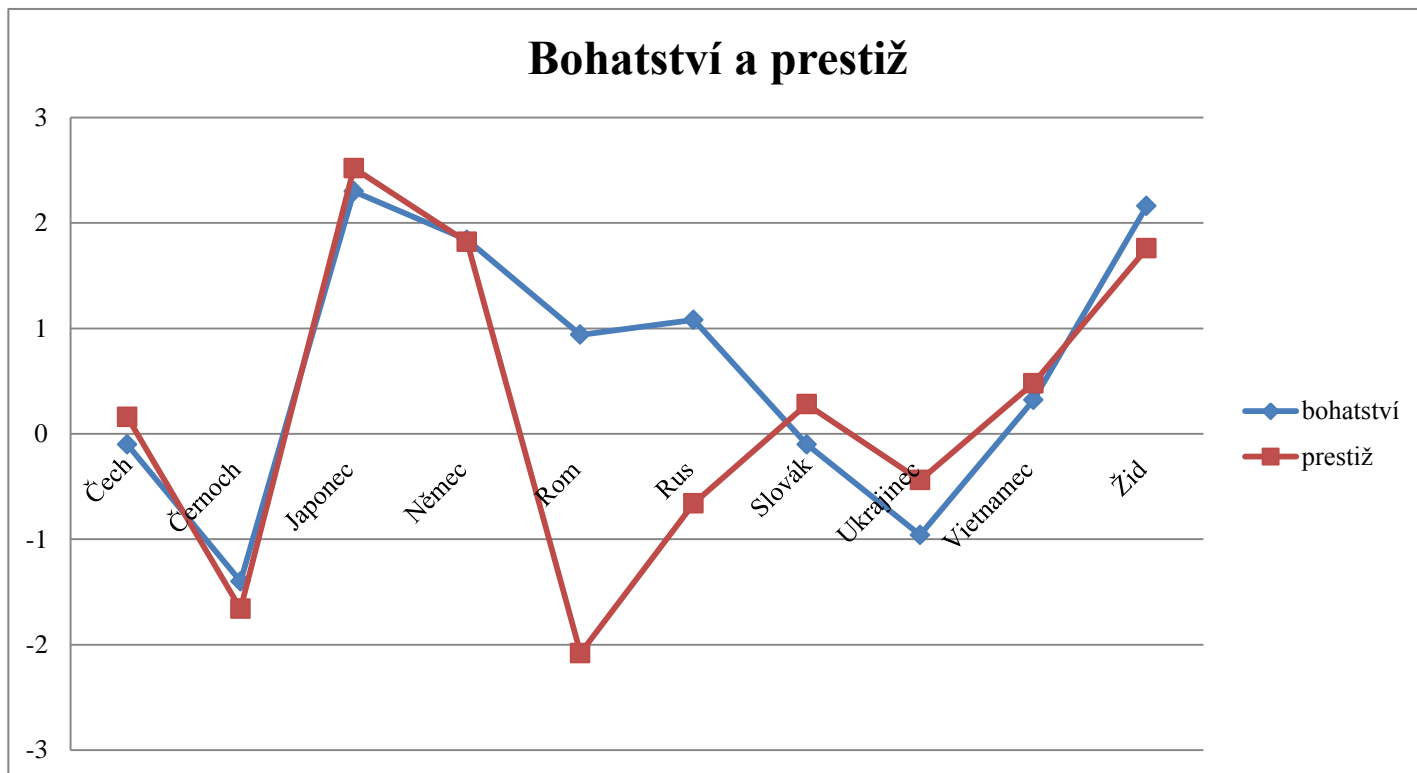
Je překvapivé, jak se hodnoty od předchozího grafu velmi liší. Srovnání uvedu v grafu dále v této práci. S velkým náskokem vychází Japonci jako nejdisciplinovanější minorita, o téměř 1 celý stupeň méně získali Židé a Němci. Jako nejméně disciplinované zvolili respondenti Romy a poté Černochoy a Rusy – s pouze o jednu desetinu odlišnou hodnotou. Češi v této otázce vychází jako spíše neukáznění.

Graf č. 11. Hodnocení postavení minorit na základě vřelosti

Ze znázorněného vyplývá, že za nejvíce vřelé jsou považováni Japonci. V tomto grafu však hodnota není tak vysoká, jako v předchozích. Za velmi chladné a odtažité zvolili respondenti Romy a Češi a Rusové jsou považováni za spíše chladné a odtažité. Velice zajímavou hodnotou je zde 0,04 u Vietnamců, kde se respondenti téměř naprosto shodovali.

Graf č. 12. Srovnání hodnot postavení minorit na základě bohatství a prestiže

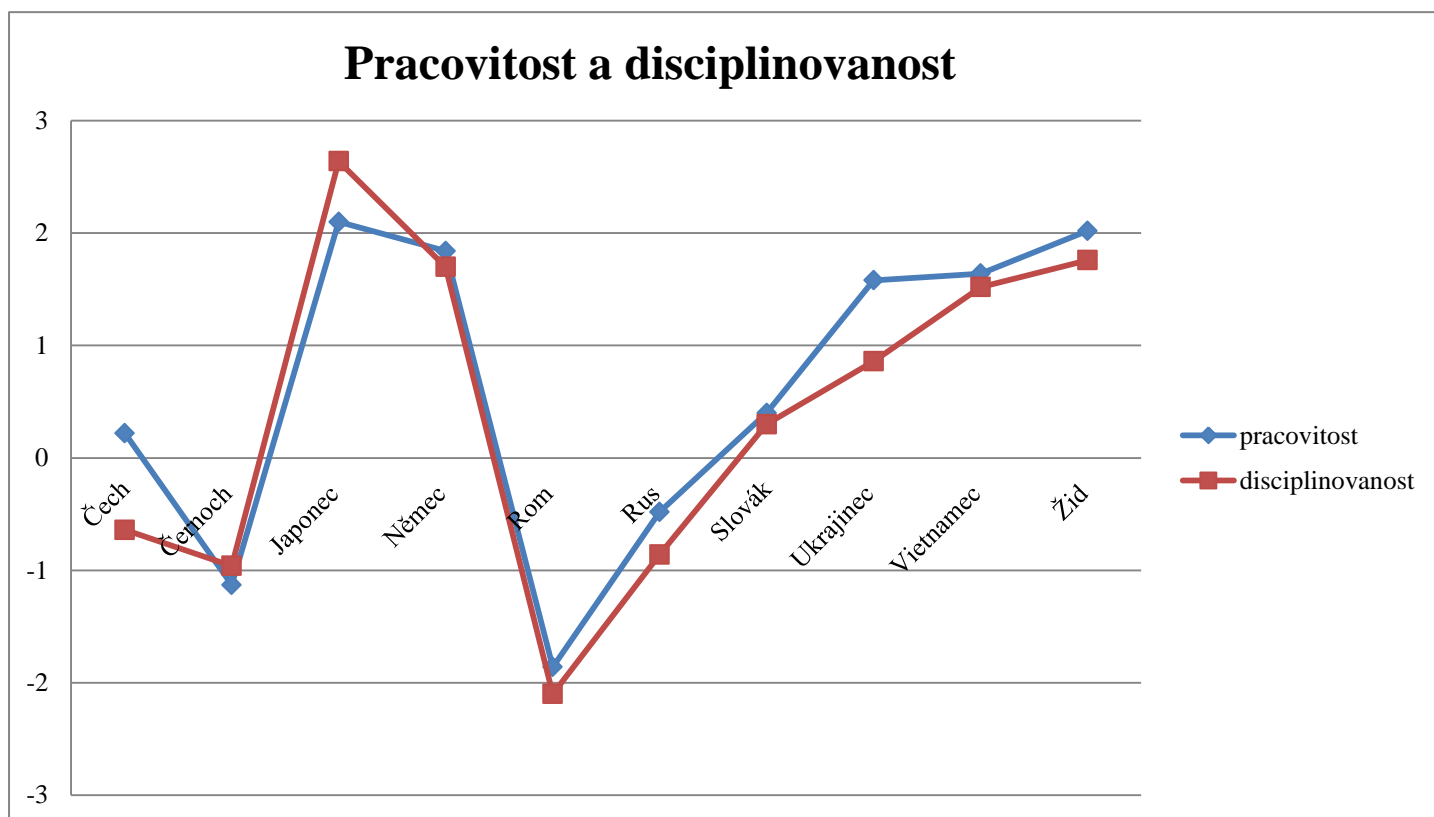
V tomto grafu uvádím srovnání hodnot uvedených respondenty pro prestiž a bohatství. Vidíme znázorněno, že se naprostá většina výsledků víceméně taktéž schází, ale vyskytuje se zde velmi zajímavý fenomén, a to sice, že Romové jsou u respondentů považováni za velmi bohaté, ale jejich prestiž je velmi nízká. Další, u koho se hodnoty značně liší, jsou Rusové. Naopak naprostou shodu můžeme vidět u německé menšiny, která je v mém výzkumu celkově hodnocena velmi kladně.

Graf č. 13. Srovnání hodnot postavení minorit na základě prestiže a osobní úcty

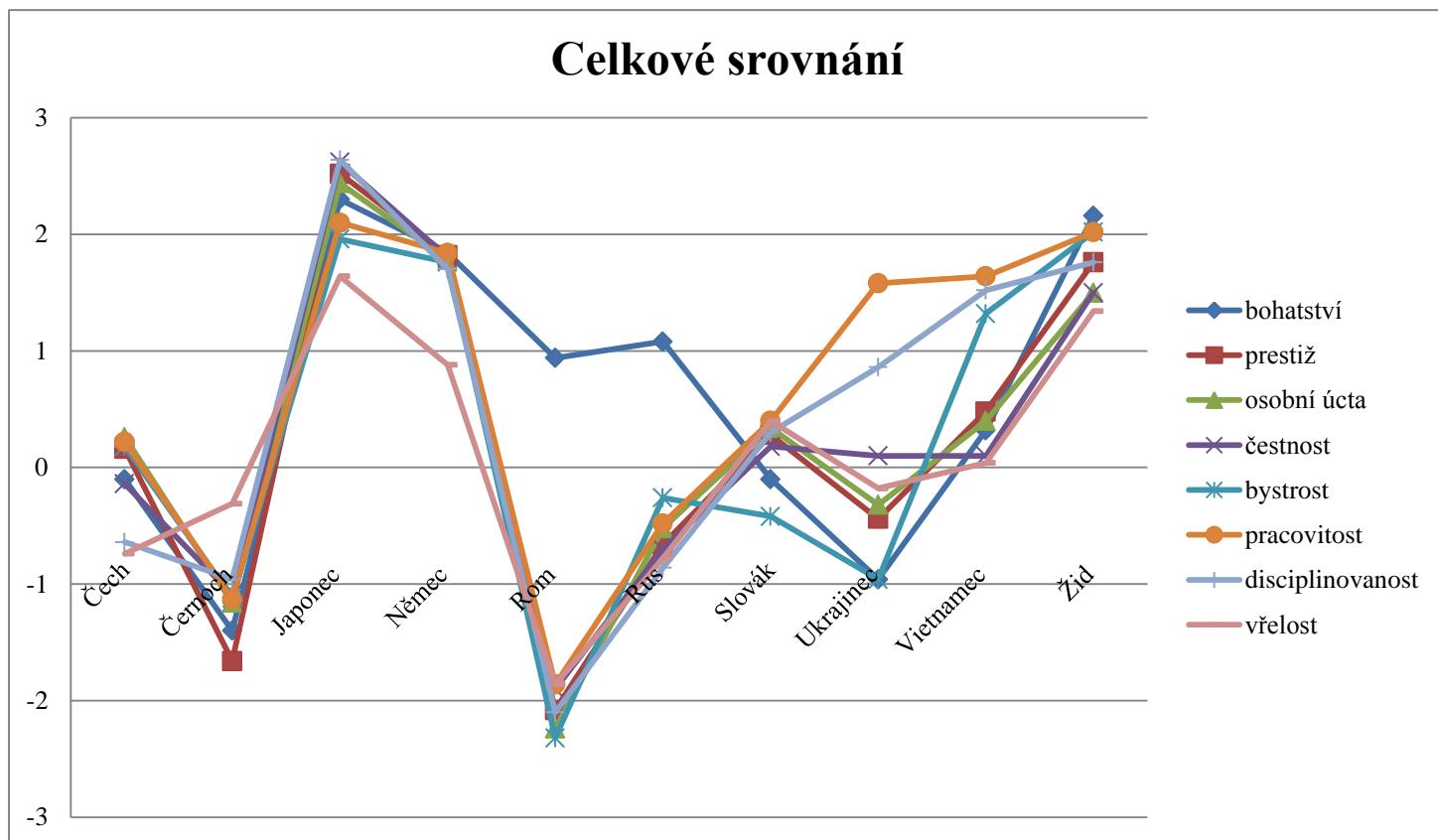
V otázce prestiže měli respondenti uvést, jakou úctu si myslí, že k daným menšinám vnímá společnost, naopak u otázky osobní úcty se zamýšleli nad vlastním postojem k těmto menšinám. Jak vidíme v grafu, respondenti se v podstatě ztotožňují s názory společnosti. Jediný menší rozkol nalezneme u Čerochů a Židů, nejedná se však o patrný rozdíl.

Graf č. 14. Srovnání hodnot postavení minorit na základě pracovitosti a disciplinovanosti.

Dalším zajímavým srovnáním shledávám hodnoty pracovitosti a disciplinovanosti. Zatímco například Čechy vnímají respondenti jako spíše pracovité, disciplinovanost uvádí v záporných hodnotách. Japonce považují za více disciplinované než pracovité a u Ukrajinců je situace přesně opačná. Největší shodu vidíme u Němců, Slováků Vietnamců a v negativních hodnotách u Černochů a Romů.

Graf č. 15. Celkové srovnání průměrných hodnot odpovědí

V tomto grafu mi nejde o konkrétní srovnání, spíše o celkový náhled shod respondentů. Největší shodu sledujeme u Romů a Rusů (kromě linie bohatství), poměrně velkou shodu také u Čechů, Černošů Slováků, Japonců, Němců a Židů. Naproti tomu nejvíce odlišné jsou hodnoty u Ukrajinců a Vietnamců.

7.3 Shrnutí dotazníku

Uskutečněné dotazníkové šetření se zabývalo stereotypy a jejich vlivem na postoje obyvatel Šluknovského výběžku k etnickým menšinám. Snažila jsem se pojmout co možná nejvíce pestrý vzorek obyvatel různého věku, vyznání, povolání, náboženství, rodinného stavu i finanční situace.

Ke každé vlastnosti mohli respondenti zvolit číselnici od -3 až do 3, jak si myslí, že je daná vlastnost pro menšinu typická, hodící se či naopak. Grafy 4-11 uvádí průměrné hodnoty zvolené respondenty u jednotlivých menšin.

Dále mě zajímala otázka, jak si dotázaní myslí, že menšiny hodnotí společnost a jak se toto vědomí promítne do jejich vlastního postoje k menšinám. Jak můžeme vidět v grafu

č. 13, názory jednotlivců se s názorem společnosti víceméně shodují a dávají nám tak náhled jak na stereotypní postoje společnosti, tak i respondentů, a proto považují za nutné se otázkou menšin zabývat.

Graf č. 14 nám znázorňuje srovnání hodnot uvedených dotázanými u pracovitosti a disciplinovanosti. V grafu nenacházíme velké rozdíly, avšak určité odchylky najdeme.

Dále jsem se zaměřila na postoje respondentů k prestiži a bohatství jednotlivých menšin. V naší kultuře je většinou velmi stereotypně zakódováno, že kdo je bohatý, majetný, je mu automaticky přisuzována vysoká prestiž. Zvláštním případem jsou pak postavení, které nejsou dostatečně ohodnoceny, ale jejich etická váha je vnímána jako vysoká (lékaři, učitelé, hasiči,..). V podobných výzkumech, které probíhaly, se tedy většinou hodnoty vcelku shodují. Jak můžeme vidět v grafu číslo 11, u Romů se odpovědi respondentů rozcházejí zcela zásadně a výrazný rozkol spatřujeme i u Rusů. Příčiny a důvody v tomto výzkumu nejsem schopna odhalit.

Všeobecně by se dalo konstatovat, že výsledky dotazníků o postoji k národnostním menšinám ve Šluknovském výběžku nejsou nijak hroznivé. Vážnější problém je v postojích k romské minoritě. Těžko lze ale vztáhnout zcela obecně tento vzorek dotazníků na celou Českou republiku, jelikož mnohde je situace více vyhrcoená. Mnohdy se ale i zde objevily odpovědi, které nejsou zanedbatelné a měly by být výstražným znamením pro další přístup k otázce národnostních menšin

ZÁVĚR

Práce se zabývá aktuálním problémem současnosti – stereotypními postoji vůči etnickým či národnostním menšinám. V teoretické části podává přehled o rozdílech mezi stereotypy a předsudky, zabývá se i problematikou stereotypizace v médiích, dále rozebírá jednotlivé menšiny na českém území včetně historického vývoje, podává náhled na projevy nesnášenlivosti a představuje ideu multikulturalismu.

V praktické části autorka zkoumá postoje obyvatel Šluknovského výběžku k minoritám. Autorka se snažila nalézt odpověď na otázku, zda si tyto obyvatelé vysvětlují sociální a ekonomické postavení minorit pomocí stereotypů. Jak bylo řečeno v výše, v naprosté většině respondenti hodnotí ekonomické postavení minorit stereotypně, ne však

u Romů a Rusů. Hodnocení sociálního postavení autorka považuje u respondentů za odraz hodnocení minorit společností, tedy velmi stereotypní.

Autorka doporučuje další výzkumy v této oblasti. Předpokládá, že vyhrocená situace mezi menšinami a majoritní společností bude přinejmenším stagnovat, ne – li se zhoršovat a je třeba klást důraz na interkulturní výchovu a o tuto situaci velmi citlivě dbát a pečovat.

SEZNAM LITERATURY

CANEK, D. *Národ, národnost, mensiny a rasismus*. Praha: Institut pro stredo-evropskou kulturu a politiku, 1996, 96 p. ISBN 80-852-4194-3.

DANICS, Š. a T. KAMÍN. *Extremismus, rasismus a antisemitismus*. 2., rozš. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008, 151 s. ISBN 978-80-7251-286-7.

ERIKSEN, T. *Antropologie multikulturních společností: rozumět identitě*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2007, 268 s. ISBN 978-80-7254-925-2.

ERIKSEN, T. *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 407 s. ISBN 978-80-7367-465-6.

FALTÝN, J. *Multikulturní andragogika*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2004, s. 18. (Brož.)

GEIST, B. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1993, 647 s. ISBN 80-85605-28-7.

HOLÁ, A. *Já a oni jsme my: nápady a náměty pro multikulturní výchovu : předsudky, stereotypy, násilí z nenávisti a aktivní svědek*. Vyd. 1. Praha: In Iustitia, 2012, 47 s. ISBN 978-80-260-3742-2.

HROCH, M.. *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, 451 s. ISBN 80-864-2920-2.

CHARVÁT, J. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 183 s. ISBN 978-80-7367-098-6.

CHMELÍK, J. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. Praha: Linde, 2001. 172 s. ISBN 80-7201-265-7.

KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2000, 127 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-409-5.

LIPPMANN, W.: *Public Opinion*. Free Press: New York. 1965 (1. vyd. 1922, 1. obnovené vyd. 1949). 427 s. ISBN 978-14-1283-240-3.

NAVRÁTIL, P. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 223 s. ISBN 80-7178-741-8.

PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]*. 3. vyd. Praha: Portál, 2010, 220 s. Psychologie (Portál). ISBN 978-80-7367-709-1.

PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Triton, 2011, 167 s. ISBN 978-80-7387-502-2.

PRŮCHA, J. a kol. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013, 395 s. ISBN 978-80-262-0403-9.

SURYNEK, A. *Základy sociologického výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Management Press, 2001, 160 s. ISBN 80-7261-038-4.

ŠIŠKOVÁ, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2008. ISBN 8073671824.

ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, 188 s. ISBN 80-717-8648-9.

ŠMÍDOVÁ, D. *Vnímání problematiky národnostních menšin na ZŠ pohledem žáků a učitelů : diplomová práce*. Brno : Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, 2014. Vedoucí diplomové práce: Svatopluk Novák.

TAYLOR, Ch. *Multikulturalismus: zkoumání politiky uznání*. Vyd. 1. Praha: Filosofia, 2001, 183 s. Filosofie a sociální vědy. ISBN 80-7007-161-3.

Internetové zdroje

BURYÁNEK, J. (ed.). 2002. *Interkulturní vzdělávání. Příručka nejen pro středoškolské pedagogy*. [online]. [cit.2015-5-29].

Dostupný z: http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly/IKV1_komplet.pdf

Diskriminace. *CZECHKID* [online]. ©2010 [cit-2015-5-19].

Dostupný z: <http://www.czechkid.cz/si1280.html>

Tab 614a. Obyvatelstvo podle věku, národnosti a pohlaví. *Český statistický úřad* [online]. ©2011 [cit-2015-4-22]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/>

Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace. *Informační centrum OSN v Praze* [online]. 1965 [cit. 2015-5-15]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-ras.diskriminace.pdf>

JIRÁK, J. O stereotypch v médiích aneb Svět, který vidí média. *Metodický portál: Články* [online]. ©2005 [cit. 2015-4-22].

Dostupný z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/284/O-STEREOTYPECH-V-MEDIICH-ANEK-SVET-KTERY-VIDI-MEDIA.html>. ISSN 1802-4785.

Multikulturalita jako společenský fenomén. *Osobností vývoj pedagoga* [online]. ©2011 [cit-2015-4-18]. Dostupný z <http://osobnostnirozvojpedagoga.cz/moduly/m1/8-2-0-vznik-a-vyvoj-predsudku.html>

Národnostní menšiny v České republice. *Osobnostní rozvoj pedagoga* [online]. ©2011 [cit-2015-5-3]. Dostupné z: <http://osobnostnirozvojpedagoga.cz/moduly/m1/2-1-narodnostni-mensiny-v-ceske-republice.html>

Vznik a vývoj předsudků. *Osobnostní vývoj pedagoga* [online]. ©2011 [cit-2015-4-17]. Dostupný z <http://osobnostnirozvojpedagoga.cz/moduly/m1/8-2-0-vznik-a-vyvoj-predsudku.html>

Rasismus, xenofobie. *Ostrov radosti* [online]. [cit. 2015-5-18]. Dostupné z: <http://www.ostrovzl.cz/>

Zpráva o situaci národnostních menšin v České republice za rok 2012. *Úřad vlády ČR, Sekretariát Rady vlády pro národnostní menšiny* [online] ©2012 [cit. 2015-4-22]. ISBN 978-80-7440-079-7.

Dostupné: http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnm/dokumenty/dokumenty rady/zprava_2012_tiskarna.pdf

Rada vlády pro národnostní menšiny. *Vláda České republiky* [online]. [cit. 2015-4-22]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rnm/historie-a-soucasnost-rady-15074/>

Zákony, vyhlášky

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb. o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech

Zákon č. 273/2001 Sb. o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů

PŘÍLOHY

Příloha I. Dotazník.

VÁŽENÁ PANÍ, VÁŽENÝ PANE,

oslovujeme Vás s prosbou, abyste se zapojili do výzkumu postojů. Cílem je zjistit, jak jsou v naší zemi vnímány různé skupiny lidí. Vyplnění dotazníku zabere zhruba 30 minut.

Vaše odpovědi budou zpracovány zcela anonymně. Údaje, které nám poskytnete, nezpřístupníme žádné třetí osobě ani je nikdy nezveřejníme způsobem, který by umožňoval Vaši identifikaci.

Na každé straně dotazníku najdete dvě tabulky a návody, jak je vyplňovat. Celkem Vás čeká sedm tabulek, do kterých budete zapisovat Vaše odpovědi v podobě čísel. Na konci dotazníku je několik doplňujících otázek o Vás.

Po celou dobu vyplňování mějte prosím na paměti, že jde o povolání a skupiny, které žijí nebo s nimiž se setkáváme na území ČR.

Děkujeme za spolupráci,

Lucie Plesníková a Karel Hnilica

Pražská vysoká škola psychosociálních studií

»» Různé skupiny v ČR mají **různé příjmy a různý majetek**. Pokuste se odhadnout, jaká je *finanční a majetková situace* typických příslušníků těchto skupin. Použijte škálu v rámečku. Do tabulky pak zapisujte čísla odpovídající vašemu názoru. Hodnoťte skutečný majetek a finanční situaci skupiny – co všechno ve skutečnosti mají, jaké jsou jejich příjmy, co si můžou dovolit. Pokud nedokážete odpovědět, napište X.

skvělá situace (velmi bohatí)	výborná	spíše lepší	průměrná	spíše horší	špatná	extrémně špatná situace (velmi chudí)
3	2	1	0	-1	-2	-3

	body
číšník	
kopáč	
kuchař	
lékař	
nekvalifikovaný dělník	
poslanec	
řidič autobusu	
truhlář	
učitel na základní škole	
zedník	

	body
Čech	
Černoch	
Japonec	
Němec	
Rom	
Rus	
Slovák	
Ukrajinec	
Vietnamec	
Žid	

je pro mne obtížné posoudit
X

»» Různé skupiny lidí jsou různě **pracovité**, pilné, přičinlivé. Prosím, použijte následující stupnici k vyjádření Vašeho názoru na to, jak **pracovití** jsou typičtí příslušníci těchto skupin. Nebudete-li umět odpovědět, použijte X.

mimořádně pracovití	velmi pracovití	spíše pracovití	průměrně pracovití	spíše líní	velmi líní	mimořádně líní
3	2	1	0	-1	-2	-3

	body
číšník	
kopáč	
kuchař	
lékař	
nekvalifikovaný dělník	
poslanec	
řidič autobusu	
truhlář	
učitel na základní škole	
zedník	

	body
Čech	
Černoch	
Japonec	
Němec	
Rom	
Rus	
Slovák	
Ukrajinec	
Vietnamec	
Žid	

je pro mne obtížné posoudit
X

»» Různé skupiny lidí jsou různě **čestné**, dodržují závazná pravidla a normy, jsou morální, můžeme se spolehnout na jejich slovo atp. Prosím, použijte následující stupnici k vyjádření Vašeho názoru na to, jak jsou typičtí příslušníci těchto skupin **čestní**. Mezi jejich **opaky** patří zejména nečestnost, amorálnost, nespolehlivost, sklony k podvádění.

mimořádně čestní	velmi čestní	spíše čestní	průměrně čestní	spíše nečestní	velmi nečestní	mimořádně nečestní
3	2	1	0	-1	-2	-3

	body
číšník	
kopáč	
kuchař	
lékař	
nekvalifikovaný dělník	
poslanec	
řidič autobusu	
truhlář	
učitel na základní škole	
zedník	

	body
Čech	
Černoch	
Japonec	
Němec	
Rom	
Rus	
Slovák	
Ukrajinec	
Vietnamec	
Žid	

je pro mne
obtížné
posoudit
X

»» Různé skupiny lidí jsou různě **disciplinované**, ukázněné. Prosím, použijte následující stupnici k vyjádření Vašeho názoru na to, jak **disciplinovaní** jsou typičtí příslušníci těchto skupin. V krajním případě můžete opět použít X.

mimořádně disciplinovaní	velmi disciplinovaní	spíše disciplinovaní	průměrně disciplinovaní	spíše neukáznění	velmi neukáznění	mimořádně neukáznění
3	2	1	0	-1	-2	-3

	body
číšník	
kopáč	
kuchař	
lékař	
nekvalifikovaný dělník	
poslanec	
řidič autobusu	
truhlář	
učitel na základní škole	
zedník	

	body
Čech	
Černoch	
Japonec	
Němec	
Rom	
Rus	
Slovák	
Ukrajinec	
Vietnamec	
Žid	

je pro mne
obtížné
posoudit
X

»» Různé skupiny lidí jsou různě **bystré**, chytré, inteligentní. Prosím, použijte následující stupnici k vyjádření Vašeho názoru na to, jak **bystří** jsou typičtí příslušníci těchto skupin. V krajním případě můžete opět použít X.

mimořádně	velmi	spíše ano	průměrně	spíše ne	málo	velmi málo
3	2	1	0	-1	-2	-3

	body
číšník	
kopáč	
kuchař	
lékař	
nekvalifikovaný dělník	
poslanec	
řidič autobusu	
truhlář	
učitel na základní škole	
zedník	

	body
Čech	
Černoch	
Japonec	
Němec	
Rom	
Rus	
Slovák	
Ukrajinec	
Vietnamec	
Žid	

je pro mne
obtížné
posoudit
X

»» Různé skupiny lidí jsou různě **vřelé**, tj. liší se ve svých projevech radosti, smutku, jsou srdeční, vstřícní, laskaví, vlídní. Mezi jejich **opaky** patří zejména citový chlad, odtažitost, lhostejnost, nevlídnost, nelaskavost. Prosím, použijte následující stupnici k vyjádření Vašeho názoru na to, jak jsou typičtí příslušníci těchto skupin **vřelí a laskaví**. Pokud nedokážete některou skupinu posoudit, napište u ní X.

mimořádně vřelí	velmi vřelí	spíše vřelí	průměrně vřelí	spíše chladní a odtažití	velmi chladní a odtažití	mimořádně chladní a odtažití
3	2	1	0	-1	-2	-3

	body
číšník	
kopáč	
kuchař	
lékař	
nekvalifikovaný dělník	
poslanec	
řidič autobusu	
truhlář	
učitel na základní škole	
zedník	

	body
Čech	
Černoch	
Japonec	
Němec	
Rom	
Rus	
Slovák	
Ukrajinec	
Vietnamec	
Žid	

je pro mne
obtížné
posoudit
X

»» Různá povolání a různé skupiny lidí dostávají odlišné uznání, úctu či prestiž. Pokuste se odhadnout, **jakou úctu a prestiž** tato povolání a skupiny v české společnosti mají. Nezhledněte, zda s tímto hodnocením osobně souhlasíte. Použijte **škálu v prvním rámečku**. Do sloupečku **společnost** v tabulce pak запиšte čísla odpovídající vašemu názoru. Pokud nedokážete odpovědět, napište X.

mimořádně vysoká úcta	poměrně vysoká úcta	spíše vyšší úcta	něco mezi	spíše nižší úcta	téměř žádná úcta	opovržení	je pro mne obtížné posoudit
3	2	1	0	-1	-2	-3	X

Pokud s hodnocením společnosti **nesouhlasíte**, napište do sloupečku označeného **já** jak si dané **skupiny vážíte Vy osobně**. Použijte přitom následující **škálu**.

velmi si vážím	poměrně dost si vážím	spíše si vážím	něco mezi	spíše si nevážím	nevážím si	pohrdám	je pro mne obtížné posoudit
3	2	1	0	-1	-2	-3	X

	společnost	já
číšník		
kopáč		
kuchař		
lékař		
nekvalifikovaný dělník		
poslanec		
řidič autobusu		
truhlář		
učitel na základní škole		
zedník		

	společnost	já
Čech		
Černoch		
Japonec		
Němec		
Rom		
Rus		
Slovák		
Ukrajinec		
Vietnamec		
Žid		

8 DOPLŇUJÍCÍ OTÁZKY

1) Jste *muž* *žena*

2) V jakém roce jste se narodil/a?

3) Vaše národnost Česká Slovenská jiná (jaká)

4) V jaké obci bydlíte?
PSČ:

5a) Jaké je Vaše nejvyšší ukončené vzdělání?

- základní vzdělání (i nedokončené)
- vyučení bez maturity
- vyučení s maturitou
- střední s maturitou
- vysokoškolské

6) Váš rodinný stav

- svobodný/á
- ženatý/vdaná, v dlouhodobém vztahu
- vdovec/vdova
- rozvedený/á

5b) Pokud studujete, jakou školu?

5c) Pokud studujete, jaký obor?

7) Pokud jste rodičem, kolik máte dětí?

8) Jaké je Vaše zaměstnání?

9) Považujete se za věřícího člověka?

- rozhodně ano spíše ano spíše ne rozhodně ne nevím

10) Jaká je Vaše politická orientace bez ohledu na uspořádání politických stran a sympatičnost konkrétních politiků u nás?

- výrazně levicová
- spíše levicová
- nevyhraněná nebo středová
- spíše pravicová
- výrazně pravicová

11) Jak hodnotíte vaši finanční a materiální situaci?

- skvělá výborná spíše lepší průměrná spíše horší špatná velmi špatná

12) Jste se svojí životní úrovní spokojený/á?

- rozhodně ano spíše ano tak středně spíše ne rozhodně ne

Zkontrolujte, prosím, ještě jednou, zda jste nic neopomněli vyplnit.

DĚKUJEME ZA VÁŠ ČAS.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno a příjmení autorky: Lucie Plesníková

Studijní program: prezenční

Studijní obor: Bc. Psychologie

Název práce: Jak si pomocí stereotypů vysvětlujeme sociální a ekonomické postavení etnických minorit?

Počet stran (bez příloh): 59

Celkový počet stran příloh: 6

Počet titulů české literatury a pramenů: 21

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 1

Počet internetových odkazů: 11

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Karel Hnilica,
CSc.

Rok dokončení práce: 2015

**Posudek vedoucího bakalářské práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studentky: Lucie Plesníková

Obor studia: psychologie

Název práce: Jak si pomocí stereotypů vysvětlujeme sociální a ekonomické postavení etnických minorit?

Vedoucí práce: doc. Karel Hnilica

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 59

Počet stránek příloh: 6

Počet titulů v seznamu literatury: 33

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Oborová příslušnost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

	x	x		
--	---	---	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

	x			
--	---	--	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

		x	x	
--	--	---	---	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

	x			
--	---	--	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití praktických zkušeností

	x			
--	---	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

		x		
--	--	---	--	--

Naplnění cílů práce

	x			
--	---	--	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

		x		
--	--	---	--	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Návaznost kapitol a subkapitol

	x			
--	---	--	--	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

	x			
--	---	--	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

	x			
--	---	--	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

Práce sestává ze dvou částí, teoretické a praktické (empirické). V první části se autorka věnuje rozboru všech hlavních pojmů (stereotypy, minorita atp.) a současně uvádí řadu důležitých informací týkajících se „reálií“. Jde o velmi dobře koncipovanou část, která však spočívá do značné míry v přímých citacích, kdy s citací často již není dále přiměřeně pracováno.

V empirické části autorka informuje o dotazníkovém šetření, které vykonala ve Šlukonovském výběžku. Šetření se zúčastnilo celkem 50 respondentů, kteří posuzovali 10 různých etnických a národnostních skupin pomocí několika škál. Výsledky jsou velmi zajímavé a obohacují naše poznání v této oblasti.

Otázka: V jakém smyslu přispěla práce k zodpovězení otázky: Jak si pomocí stereotypů vysvětlujeme sociální a ekonomické postavení etnických minorit?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Práce splňuje podmínky kladené na bakalářskou práci.

Doporučení k obhajobě: doporučuji

Navrhovaná klasifikace: výborně

Datum, podpis: 9. 8. 2015

doc. Karel Hnilica

**Posudek oponenta bakalářské práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studentky: LUCIE PLESNÍKOVÁ

Obor studia: Psychologie

Název práce: **Jak si pomoci stereotypů vysvětlujeme sociální a ekonomické postavení etnických minorit?**

oponent práce: doc. PhDr. Jaroslav Kořá

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 59

Počet stránek příloh: 6

Počet titulů v seznamu literatury: 22+11

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

		2		
--	--	---	--	--

Oborová příslušnost tématu

	1			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

		2		
--	--	---	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

	1			
--	---	--	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

		2		
--	--	---	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

	1			
--	---	--	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	1			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

	1			
--	---	--	--	--

Využití praktických zkušeností

+				
---	--	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

+				
---	--	--	--	--

Naplnění cílů práce

			3	
--	--	--	---	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

	1			
--	---	--	--	--

Návaznost kapitol a subkapitol

	1			
--	---	--	--	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

		2		
--	--	---	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

		2		
--	--	---	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

Jak si pomocí stereotypů vysvětlujeme sociální postavení etnických minorit?
Jak si pomocí stereotypů vysvětlujeme ekonomické postavení etnických minorit?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Předložená bakalářská práce se zabývá problematikou stereotypů vůči etnickým či národnostním menšinám. Autorka v teoretické části objasňovala rozdíly mezi stereotypy a předsudky. Zmínila i problém stereotypizace v médiích, který je konec konců uviděn ve více sociologických průzkumech v ČR (srv. např. analýzu pojetí hodnot ve výzkumech ing. Prudkého atd.). Dále se čtenář seznámí s přehledem jednotlivých menšin, s problémy nesnášenlivosti a pojmem multikulturalismu. V praktické části autorka uvádí výsledky šetření stereotypů u obyvatel Šluknovského výběžku. V podstatě má za to, že její výzkum (ve skutečnosti spíše sonda) potvrdila výskyt stereotypů u těchto obyvatel. Otázkou samozřejmě je, zda kvantitativní výzkum je zcela vhodný a možný pro potvrzení výskytu stereotypů.

K práci mám některé drobnější výhrady:

- autorka ne zcela šťastně pracuje s citacemi, kterými vlastně nahrazuje části vlastního textu; čtenář se tak nedozví, proč místo vlastních pasáží vkládala do textu citace z jiných autorů;
- autorka nedotáhla celý text k analýze toho, jak si vlastně právě prostřednictvím stereotypů respondenti vykládají otázky sociálního a ekonomického postavení těch, které hodnotili v dotazníku;
- místy by některé formulace bylo vhodné lépe „konstruovat“: např. „jakou úctu si myslí, že k daným menšinám vnímá společnost“ by asi mělo být něco jako: jakou úctu si myslí, že společnost připisuje menšinám atd (s. 51);
- překvapivá je kategorie „černocho“, která zřejmě zahrnuje více podskupin; podobně jako překvapující je, že v mnoha parametrech hodnocení českých obyvatel Šluknovského výběžku vycházejí Slováci výrazně lépe než Češi samotní (vztahu mezi autostereotypy a heterostereotypy autorka mohla věnovat v tomto případě pozornost).

Celkové hodnocení: text práce je formulován jasně a přehledně. Design výzkumu odpovídá tematizaci problému stereotypů vůči menšinám; podává řadu zajímavých orientačních výsledků. Předložený text splňuje požadavky kladené na bc. práce a lze jej bez větších výhrad doporučit k obhajobě.

Doporučení k obhajobě: doporučuji
Navrhovaná klasifikace: velmi dobře

Datum, podpis: 28.srpna 2015

doc. PhDr. Jaroslav Kořan